Garadnai Zoltán

Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe Franciaország külpolitikájában*

„A kelet-európaiak szintén Európához tartoznak.
Nem tudunk egyesülni Kelet-Európa ellenében,
bár az érdekeink ellentétesek az ő irányukba.”[1]

Bevezetés

A Klebelsberg Kuno kutatói ösztöndíj segítségével 2002 és 2006 között négy alkalommal, összesen öt hónapot tölthettem Franciaországban.[2] Ez alatt az idő alatt Párizsban és Nantesban végeztem kutatásokat levéltárakban és könyvtárakban, részt vehettem (részben előadóként) több tudományos konferencián is. Ezen idő alatt elvégzett kutatásaimra alapozva készítettem el és védtem meg (2006. április 24-én) a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskolában a *„Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe De Gaulle tábornok Európa-politikájában (1958–1969)”* című doktori disszertációmat, miközben számos magyar és francia nyelvű tanulmányt készítettem a francia külpolitika és a magyar–francia kapcsolatok témakörében. A kutatási beszámolóban összegzem a Klebelsberg Kuno ösztöndíj segítségével az elmúlt évek folyamán végzett kutatásaimat, miközben a szűkebb kutatási korszakom kronológiai határain túllépek, és a hungarika-kutatások célját követve az 1945 és 1976 közötti időszakra vonatkozóan közlöm a magyar–francia kapcsolatokra vonatkozó eddigi kutatási ismereteimet és eredményeimet. Bízom abban, hogy ezen összegző tanulmány révén egyaránt segítségére lehetek a korszakkal, illetve a témával foglalkozó kutatóknak és az érdeklődő közönségnek.

De Gaulle Európa-politikájának megértése és keleti politikája valós céljainak és okainak értelmezése ugyanis nem könnyű feladat. Kutatásaim elsődleges célja az volt, hogy a De Gaulle-i *détente–entente–cooperation* politika kelet-európai irányával, és azon belül a magyar–francia kapcsolatok történetével foglalkozzam. Megvizsgáltam azt is, hogy De Gaulle Európa-politikájában a kelet-közép-európai államok milyen szerepet játszottak. Elsősorban azonban a magyar–francia diplomáciai és politikai kapcsolatok elemzésére vállalkoztam, de ezt Lengyelország, Csehszlovákia és Románia Magyarországgal történő összehasonlításával együttesen végeztem el. Fő célom volt az is, hogy megértsem: De Gaulle milyen eszközöket és módszereket használt a keleti nyitás politikájában, milyen képe volt a kelet-közép-európai államokról, és az összességében mennyire voltak reálisnak mondható. A kortársak és az utókor ugyanis egyaránt hajlamosak arra, hogy érzelmi alapon leegyszerűsített véleményt formáljanak Franciaország külpolitikájáról és a De Gaulle-i Európa-politikáról. Kutatásaimmal azonban a Magyarországon eddig kialakult előítéleteken és sémákon kívántam túllépni azáltal, hogy a magyar–francia kapcsolatok alakulását is befolyásoló De Gaulle-i külpolitikát geopolitikai térbe helyezve vizsgáltam, és a kelet- és közép-európai összefüggéseket is az elemzésem tárgyává tettem.

A korszakban Franciaország szerepe és jelentősége meghatározó volt, így De Gaulle által a diplomáciai gyakorlatba átültetett *détente–entente–cooperation* politika lényegesen befolyásolta a kelet–nyugati kapcsolatok alakulását. Ezekhez a változásokhoz az összes kelet-európai állam alkalmazkodni kényszerült, miközben az abból fakadó lehetőségeket eltérő módon használta ki. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a francia keleti nyitási politika Párizs szemszögéből nézve más tartalommal és céllal fogalmazódott meg, mint Magyarország és a többi kelet-európai ország

* Ezen tanulmány a 2004-ben publikált kutatási beszámolómat is magában foglalja, és elsősorban a francia külügyminisztérium levéltárában eddig elvégzett kutatói munkám szintéziseként értelmezhető.

[1] AMAE EM. *(Archives du Ministère des Affaires Étrangères, Entretiens et Messages)* Vol 26. Tárgyalás De Gaulle elnök és Heath brit miniszterelnök között, (1965. november 22.).

[2] A francia külügyminisztérium ösztöndíjával 1996-ban három, 2001-ben egy hónapot töltöttem Párizsban.

esetében. A kelet-európai országok a francia politikához a szelektív enyhülés elve alapján viszonyultak, de lényegében minden ország esetében félre- illetve fordítottan értelmezték azt, és alapvetően ideológiai alapon fogalmazták meg a Franciaországhoz fűződő viszonyukat (pl. a nyugati szövetségi rendszer bomlasztása, a NATO gyöngítése). Franciaország politikája Magyarország számára nyújtotta a legtöbb lehetőséget, amelynek magyar részről történő kihasználása azonban – az ország sajátos nemzetközi helyzetéből fakadóan – eltért a többi szatellitállamétól. Az eltérő politikai–ideológiai érdekekből következően az egymástól különböző percepciók áthidalása, vagyis a közös nyelv megtalálása azonban nemcsak a hidegháborús nagyhatalmi szembenállás miatt nem valósulhatott meg, hanem abból az eltérő alapállásból is következett, amely a kommunista diktatúrák és a francia polgári köztársaság demokráciája között politikai–intézményi–gazdasági–társadalmi értelemben egyaránt fennállt.[3]

Hangsúlyozni kell azonban, hogy az ideológiai ellentétek mellett a reálpolitikai érdekek is befolyásolták a kétoldalú kapcsolatok alakulását, és bár ez az összes szatellitállam esetében eltérő indoklást kapott, lényegét tekintve mindenhol a nemzetközi enyhülés kiteljesedése és a szovjet–francia politikai kapcsolatok normalizálása után bontakozhatott ki. Magyarország számára a De Gaulle-i politikához való viszony elsősorban az ország nemzetközi reintegrációja, vagyis az 1956 után hatalomra jutott rezsim nemzetközi és belső konszolidációja szempontjából bírt jelentőséggel. A kül- és belpolitikai elfogadtatás miatt a kádári vezetés megkísérelte a nemzetközi enyhülést kihasználni a rendszer belső egyensúlyának megteremtése érdekében. Ezt a francia diplomácia már egészen korán, 1958-ban észrevette. Magyar részről azonban a francia kapcsolat óhatatlanul érzelmi töltésű maradt, amelyet a korábbi események (Trianon, 1947-es béke, hidegháború, 1956-os forradalom) még jobban megerősítettek; és míg francia oldalról értékelve az eseményeket, egyre inkább az ország térképre kerüléséről beszélhetünk, addig azt magyar részről (éppen a fentebb jelzett sérelmek és az ezekkel párhuzamosan ambivalensen létező, egyoldalúnak érzett szerelem miatt) rosszul vagy csak részben értettek meg.

A külső és belső enyhülés problematikájával küszködő kádári vezetés számára ugyanakkor 1963–1964-től kezdve már közvetlenül a nemzetközi kapcsolatok rendszerébe való visszatérés módjáról, eszközeiről és lehetőségeiről, vagyis a klasszikus értelemben vehető nemzetközi kapcsolatépítésről volt szó. Ebből a szempontból nézve az eseményeket, a korszak magyar diplomatái olyan munkát végeztek, amely a személyes indítékaiktól, szándékaiktól és politikai meggyőződésüktől függetlenül a későbbi évtizedekre nézve is alapot adott. Az 1956-os forradalom hatása és a hatvanas évek kapcsolatépítése folyamán kialakult struktúrák meghatározó befolyással voltak a Magyarországról kialakult franciaországi kép formálódásában. A franciák a magyar belpolitikai élet viszonylagos liberalizmusa, Kádár személye, konszolidációs politikája, és a francia „*európai Európa*” politika iránti nyílt magyar érdeklődés miatt fordultak egyre nagyobb figyelemmel a korábban szinte teljesen periférikusan és ellenségként kezelt Magyarország irányába, miközben Budapesten a francia kapcsolat a nemzetközi politikába való visszailleszkedés és a Kádár-rendszer nemzetközi megerősödése miatt kiemelt politikai jelentőségűnek számított.

A nemzetközi helyzet tehát kedvező lehetőséget, a francia külpolitika követhető mintát adott Magyarországnak és a kelet-európai államok számára is a saját identitásuk újbóli megfogalmazására. A francia vezetéssel elképzelt új Európa-politika központi elemét az európai enyhülés (Kelet- és Nyugat-Európa között) bilaterális kapcsolatokon keresztül történő kibontakozása jelentette, és a tömbök közötti együttműködés helyett a bilaterális kapcsolatépítés klasszikus hagyományait újra felfedező diplomáciai munka révén a kétoldalú közeledés szándéka erősödött meg. A De Gaulle vezette Franciaország ugyanis az enyhülés korai időszaka alatt fogalmazta meg új Európa-politikájának alapelemeit, amelyek egyben a francia nemzeti identitás új alapjait is megteremtették:

[3] Az eltérő percepciók fontosságára Gazdag Ferenc hívta fel a figyelmemet. V.ö. Gazdag Ferenc: La personalité et la politique du général de Gaulle vues de Hongrie. *Espoir*, décembre N° 89., 38–42. old.

(1) Az *„európai Európa”,* ill. a *„nemzetek Európája”*, amely a jövő Európájának létrehozását az európai államoktól, elsősorban Franciaországtól és az NSZK-tól várta.

(2) Az *„Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa”,* mely a két nagyhatalom által a tömbök közé szorított két ún. *„Kis-Európa”* valóságához képest a francia közvetítéssel létrehozandó, független nemzeti államok egymás közötti kapcsolatára alapuló, és a Szovjetunió európai területét is magában foglaló ún. *„Nagy-Európa”* megteremtését célozta.[4]

Francia értelmezés szerint az 1945 utáni Európában a hatvanas évek elejére kialakult egy olyan erőegyensúly, amely az Európa-közi kapcsolatok normalizálását, a békés egymás mellett élés kiterjesztését, és egy valódi kelet–nyugati enyhülést eredményezett. Ennek az Európán belüli kelet–nyugati kapcsolatrendszernek a központi elemét a német kérdés rendezése, az ahhoz kapcsolódó kelet–nyugati enyhülés, és az európai biztonság megteremtése jelentette. Az ebben a folyamatban felvállalt francia diplomáciai közvetítő szerep révén a francia külpolitika 1963–1964-től kezdve (fokozatosan felismerve Kelet-Európa geopolitikai fontosságát) a hagyományos keleti kapcsolatait is megpróbálta újraépíteni a *détente–entente–cooperation* politika alapján. Ehhez elsősorban az első világháború utáni rendezés következtében történelmileg kialakult, de 1949 után megszakadt kapcsolatok adták meg a kiindulási alapot. Lényegét tekintve azonban francia reálpolitikai érdekek mentén fogalmazódott meg, amelynek francia oldalról meglévő korlátait elsősorban De Gaulle személyén és politikáján keresztül lehet megérteni.

Magyar szemszögből nézve a történetet, a Kádár-rendszer számára a belső és a külső konszolidáció a hatvanas évek végéig (1968-ig) tartó folyamatot jelentett, amelynek az 1963-as közkegyelem csak az előfeltételét teremtette meg. A hatvanas évek közepétől fokozatosan kibontakozó De Gaulle-i *„európai Európa”* politika a magyar kommunista vezetők belső és külső enyhülési politikája számára is kedvező nemzetközi feltételeket hozott létre, és így a magyar rendszer enyhülés-érzékenységét is növelte.

Feltáró munkám vezérfonalát a francia keleti nyitás politikai tényezőinek összegyűjtése és a magyar–francia kétoldalú politikai és diplomáciai kapcsolatok elemzése jelentette, mivel csak így lehet valóban megérteni azokat a célokat és érdekeket, amelyek Franciaország és Magyarország részéről a kapcsolatépítés folyamatában jelentkeztek. Hangsúlyozni szükséges azonban, hogy Franciaország kapcsolatai Magyarországgal és a többi kelet-közép-európai állammal (a privilegizált helyen kezelt Szovjetunió után) egyrészt egy egységes régióhoz való viszonyként értelmezhetők, másrészt csak a francia Európa-politika szélesebb összefüggésein keresztül értékelhetők valójában. Kutatásaim a francia nyelvű szakirodalom összegyűjtése és elolvasása mellett elsődlegesen a primer levéltári (elsősorban a francia külügyminisztériumi) források feltárását is magában foglalták, amelyek révén meg tudtam felelni a hungarika-feltárások követelményeinek is. A nemzetközi kapcsolatok modern- és jelenkori történetének megértéséhez ugyanakkor multidiszciplináris elemzés szükséges, ezért a politológia, a közgazdaságtan és a jog kategóriáit is figyelembe kellett vennem, mivel ezek az 1945 utáni nemzetközi kapcsolatok történetének tanulmányozásához alapvető előfeltételt jelentenek. Döntően azonban az eredeti levéltári forrásokra építkeztem és a francia keleti politika, illetve a magyar–francia kapcsolatok történetének magyar szemléletű elemzését végeztem el. Ezt azonban a francia Európa-politika egészébe helyezve, és a többi kelet-közép-európai kisállamhoz viszonyítva alkalmaztam, mivel Kelet-Közép-Európát egységes geopolitikai fogalomként értelmeztem, és így a magyar–francia kapcsolatok története is ebbe a szélesebb kontextusba helyeződik.

A kutatásaim előnye és újszerűsége tehát, hogy a magyar és a francia kutatók közül elsők között vizsgálja mindkét oldal forrásanyagára építkezve a magyar–francia diplomáciai és politikai kapcsolatokat.[5] Franciaországi kutatásaim során egyértelművé vált az is, hogy a francia keleti

[4] De Gaulle dolgozószobájában (De Gaulle Intézet) egy térkép található, amely Európát az Urálig ábrázolja és jól érzékelteti a francia államelnök geopolitikai gondolkodását.

[5] Garadnai Zoltán: Titkok és kincsek a francia Külügyminisztérium levéltárában. *Lymbus*, 2004. 281–293. old. [2004a]

nyitási politika francia és magyar szemszögből nézve mást és mást jelentett, és az eltérő politikai célokból fakadóan a percepciók is eltértek. Magyarország számára a hatvanas évek közepén a Franciaországgal kialakított kapcsolatok jelentősége kiemelt politikai és propagandisztikus fontosságú volt, mivel azzal is a hőn áhított nemzetközi konszolidációt lehetett elérni. Az 1964 után egyre jobban alakuló francia–szovjet kapcsolatok az arra érzékenyen figyelő magyar vezetés számára is mintaértékkel bírtak, és ugyan Párizs szemszögéből nézve a magyar kapcsolat továbbra is másodlagos jelentőségű maradt, de a kétoldalú kapcsolatépítésnek köszönhetően az 1968-ra már nemcsak az 1956 és 1963 közötti, hanem a korábbi időszakhoz képest is normálisnak volt mondható.

Francia oldalról nézve az eseményeket a keleti nyitási politika szervesen kapcsolódott Franciaországnak a nyugati szövetségesi rendszerhez való viszonyához. Az 1958 után elkezdődött változások és konfliktusok a hatvanas évek közepére váltak nyilvánossá, és a nyugat–nyugat közi politikai vetélkedés következtében értékelődött fel fokozatosan Kelet-Közép-Európa szerepe. Ebben a politikai játszmában a fő kérdés a német keleti határok elismerésének, és a kelet–nyugati enyhülés összekapcsolódásának a kérdésköre volt, amelyre a szocialista országok eltérő módon reagáltak, és amelyet elsősorban a Szovjetunióhoz fűződő stratégiai viszony demonstrálására használtak ki.

A francia keleti politika vizsgálatakor azonban nem foglalkoztam minden részletbe menően a szovjet–francia kapcsolatokkal, mivel azok önálló területét jelentették a francia keleti nyitási politikának. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ez a reláció alapvetően meghatározta az Európán belüli kelet–nyugati kapcsolatok alakulását, és követendő mintát adott a Szovjetunió érdekkörébe tartozó európai kisállamok számára, és a deszatellizáció folyamatát erősítette. Kutatásaim szempontjából nézve elsősorban a forráskritikai megfontolások miatt tartottam fontosnak, hogy a kelet-közép-európai és a balkáni kisállamok nyugati nyitási politikáját a francia–szovjet kapcsolatok szemszögén keresztül is megvizsgáljam.

1. Források a francia keleti politika és a magyar–francia kapcsolatok történetéhez

A francia keleti nyitási és a magyar nyugati nyitási politika, illetve a magyar–francia kapcsolatok vizsgálatakor elsősorban a politikai–diplomáciai viszonyra helyeztem a hangsúlyt, mivel a korszak fő kérdésének számító enyhülés és együttműködés, illetve az ehhez kapcsolódó német kérdés és európai biztonság problematikája elsősorban politikai–diplomáciai kérdésnek számított.[6]

A De Gaulle-i keleti nyitási politika összegző értékelésekor számos tényezőt kell figyelembe venni. Alapvető fontosságú, hogy ezt a kapcsolatépítési folyamatot a De Gaulle-i Európa-politika részeként értékeljük, és a magyar–francia kapcsolatok történetét is ebbe a kontextusba helyezve vizsgáljuk.

Általános értelemben Franciaország számára 1945 után alapvető nemzeti érdek volt az Európán belüli megbékélés politikája, amelynek központi eleme a németekhez való viszony kérdése

[6] A levéltári kutatásokat segítik a *Document Diplomatiques Français* (DDF) kötetei. Franciaországban a nyolcvanas évek végéig három nagy dokumentumsorozatot publikáltak Franciaország diplomáciatörténete témakörében. Az első sorozat az 1870–1871-es háború diplomáciatörténeti gyökereit mutatta be, a második sorozat az első világháború diplomáciatörténetére vonatkozó forrásokat közli, míg a harmadik a második világháború témaköre köré csoportosítva közli a diplomáciatörténeti forrásokat. Pierre Renouvin és Jean-Baptiste Duroselle javaslatára a genfi fegyverszünet megkötésétől kezdve (1954. július 20.) egy új sorozatot indítottak, amely természetesen a hagyományokat követi és kronológiai sorrendben közli a dokumentumokat. A kötetek elején egy rövid bevezető olvasható és a témák, illetve földrajzi egységek szerint csoportosított, a források címét darabszinten közlő tartalomjegyzék nyújt segítséget a tájékozódásban. A források kiválogatásával igyekeztek közölni a legfontosabb dokumentumokat. Ez a gyűjtemény ugyanakor csak a francia szemléletet mutatja, de kítűnő segítséget ad a kutatók számára, hogy megértsék a francia diplomáciai gondolkodást.

volt.[7] Ennek a francia politikának az új szakaszát jelentette De Gaulle Európa-politikája, amelyben Kelet-Közép-Európa államai is érintettek és érdekeltek voltak.[8] 1963 után a francia részről a kelet-közép-európai államokkal kialakított együttműködés eszközként szolgált Németország ellenőrzésére, és ebben De Gaulle is a francia külpolitika (I. Ferenc, Richelieu, Clemanceau által fémjelzett) több évszázados hagyományait követte. Az 1945 és 1962 közötti időszak elmúltával Franciaországot és kelet-közép-európai partnereit egyaránt nyugtalanította a német militarizmus újjászületésének alapvetően csak érzelmi alapon megközelített veszélye (ld. atomfegyverkezés, Hallstein-doktrína), és a német keleti határok rendezetlenségének ténye. Franciaország és keleti partnerei a közös érdekek folytán (ehhez a szovjetek beleegyezése is társult) közeledni kezdtek egymáshoz, és így a De Gaulle-i keleti nyitási és a kelet-európai államok nyugati nyitási politikája a klasszikus diplomáciai kapcsolatok szabályainak megfelelően összetalálkozott egymással. De Gaulle a német problematikát a kelet–nyugati feszültség fő forrásának tartotta, és a *détente–entente–cooperation* politika alapján kereste az együttműködés lehetőségét a kelet-közép-európai országokkal, mivel úgy gondolta, hogy azok nemzetállami érdekei is azt kívánják, hogy az enyhülés révén újrarendeződő és kiszélesedő Európában egy esetleges amerikai–német–szovjet külön megegyezés (ún. második Rapallo) ellen lépjenek fel. Koncepciójának egyik fő tévedése is itt mutatható ki, ugyanis alulértékelte az 1945 és 1962 között kialakult nemzetközi rend, és a kommunista ideológia rendszerformáló szerepét. A realista nemzetállami érdekeknek a valóságosnál nagyobb jelentőséget tulajdonított, és a kivételnek számító Romániából, Jugoszláviából, illetve az elfogultan kezelt Lengyelországból általánosított. Ebben az összefüggésben a speciális helyzetben lévő Magyarország, a nem nemzetállamként kezelt Csehszlovákia (kivéve a Prágai tavasz időszakát) és az ortodox sztálinista Bulgária számára egyaránt csak másodlagos szerep jutott.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy politikai–diplomáciai értelemben a szocialista országok támogatására szüksége volt ahhoz is, hogy a nyugati országokkal és az NSZK-val elfogadtassa a politikáját. De Gaulle számára a keleti nyitás tehát lehetővé tette azt is, hogy az Európa-koncepciójának központi elemét jelentő, az „Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa” gondolatának megvalósítására, vagyis Európa egészét magában foglaló, de a „nemzetek Európája” kialakítására törekedjen, amiben az egységes régióként kezelt kelet-közép-európai kisállamoknak is meghatározó szerep jutott (volna). A *détente–entente–cooperation* politika tehát eszközül szolgált ahhoz, hogy kapcsolatait ezekkel az országokkal kiépítse. De Gaulle utólag ebbe az összefüggésbe helyezte a francia–német megbékélési politikát is, és azt a kelet-közép-európai országok vonatkozásában is alkalmazni akarta a gyakorlati együttműködés minden területén; természetes együttműködés révén kívánt a keleti és a nyugati államok között a nemzeti érdekek érvényesítése alapján egy új európai *status quo*-t kialakítani. Ennek az együttműködésnek a fő akadálya egyrészt a szovjet hegemón hatalmi pozíciókban rejlett, másrészt azonban abban is, hogy a kelet-közép-európai államok irányában megnyilvánuló nyitottsága és rugalmassága ellenére De Gaulle prioritásként kezelte az NSZK-val kialakított és 1963-ban szerződésben rögzített kapcsolatait, ezt viszont a kelet-közép-európai kisállamok nem tudták és nem akarták elfogadni.[9] De Gaulle politikájának ellentmondásosságát mutatja, hogy a klasszikus diplomácia szabályait követve, egyensúlyozni is próbált a keleti nyitás és a németekkel való együttműködés politikája között. Ez azonban egyszerre irritálta a németeket és tette elégedetlenné a kelet-közép-európai kisállamokat, mivel az utóbbiak (főképpen a lengyelek és a csehszlovákok) történelmi tapasztalataik folytán féltek a fejük felett és kárukra megkötendő, és a nagyhatalmak közötti kompromisszumot rögzítő

[7] Fejérdy Gergely – Garadnai Zoltán: Franciaország Európa-politikája, a francia–német együttműködés történeti gyökerei (1945–1963). *Külügyi Szemle*, 3. évf., 1–2. sz. 2004. 208–231. old.

[8] Garadnai Zoltán: Franciaország és Kelet-Európa kapcsolatai a „békés egymás mellett élés”-től az „enyhülés” kezdetéig (1958–1962). *Levéltári Közlemények*, 76. évf., 2. sz. 2005. 23–49. old.

[9] Geopolitikai helyzetüknél fogva ezek az országok többet „megengedhettek” maguknak a többi csatlós államhoz képest.

szerződéstől. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az Európán kívüli pozíciói miatt szuperhatalomnak számító Szovjetunió számára Franciaország nem jelentette azt a stratégiai partnert, amit De Gaulle az orosz kapcsolatba beleképzelt, és a kelet-közép-európai szatelliták külpolitikai mozgástere növelésének csak a szovjet védőernyő árnyékában volt realitása.[10]

Franciaországnak tehát mindkét oldalt egyszerre kellett volna megnyugtatnia, amelyhez a *détente–entente–cooperation* politika az eszközt, a De Gaulle-i Európa-koncepció a politikai–ideológiai keretet jelentették. A lényegét tekintve egész Európára kiterjedő egyesülési folyamat egyrészt a térségben a második világháború után elvesztett francia formális és informális pozíciók visszaszerzését, másrészt újak megszerzését célozta. De Gaulle ugyanakkor ezt a két oldal (az NSZK és a keleti országok) között egyszerre, egymást kiegészítve és feltételezve akarta megvalósítani, s ez volt politikájának fő célja és vezérfonala. Ennek eredményeképpen az új Európa a történelmi fejlődés tradícióin alapulva, a dolgok természetes rendjéből következően alakult volna ki, és természetes egyensúly állt volna be az európai államok között, amelyben Franciaországnak központi és – ennek hangsúlyozása kiemelt fontosságot kell, hogy kapjon – egyensúlyozó szerep jutott volna, amely a francia diplomácia alapvető lényegeként fogalmazható meg.

Ez a politika azonban az NSZK számára is példát adott arra vonatkozóan, hogy hogyan rendezze a kapcsolatait Kelet-Európával. Ennek 1969 előtti első eredményei azonban elsősorban a jugoszláv és a román politika sajátosságainak voltak köszönhetőek, és nem a német külpolitika eredményességének, vagy a francia külpolitikai közvetítő szerep hatékonyságának. A hegemón kommunista bel- és külpolitikai hatalmi struktúrára épülő kelet-közép-európai kisállamok ugyanis inkább a Szovjetuniót támogatták, mert az valós és konkrét védelmet biztosított számukra De Gaulle intellektuális, bonyolult, ellentmondásos és bizonytalan sikerű új paradigmájához képest.[11] Ezzel párhuzamosan a kelet-európai vezetők lényegében nem ismerték fel a francia politika újszerűségét (ez alól talán az egyedüli kivételt éppen az a Magyarország jelentette, amellyel Franciaországnak nem voltak hagyományos kapcsolatai), illetve nem bíztak meg abban. Objektív és szubjektív korlátok miatt a bizalmi kapcsolat kiépülése csak hosszabb távon vált (volna) lehetségessé, és az események eltérő értékelése, valamint a nemzetközi helyzet eltérő percepciója is korlátozta a két fél közötti közeledés eredményességét.

Ennek ellenére azonban láthattuk, hogy a De Gaulle-i diplomácia a kelet-közép-európai államok mindegyikének számos érintkezési felületet biztosított, a De Gaulle által prioritásként kezelt bilaterális kapcsolatok kivétel nélkül minden országban fejődésnek indultak, bár országonként egyedi sajátosságokat mutattak. Összességében azonban a De Gaulle-i *détente–entente–cooperation* politika ellentmondásos volt, mivel a geopolitikai aspektusú De Gaulle-i

[10] Egy második Rapalló-szerződés megkötése „Damoklész kardjaként” lebegett a kelet-európai vezetők – főképpen a legyelek – feje felett. Ezzel kapcsolatban utalni kell De Gaulle elnöknek Gomulka első titkár előtt tett kijelentésére: „Cette situation est mauvaise. En général, la division indéfinie du monde est mauvaise. Mauvaise pour un pays comme le mien et pour un pays comme le votre. Avec cette division, il est très difficile pour un pays comme le notre de maintenir son indépendance, il est impossible pour un pays comme le votre d'avoir la sienne. C'est un système dans lequel les peuples ne disposent pas d'eux-même comme ils le veulent, un mauvaise système et nous avons essayé de le préparer. C'est pourqoui, quand j'ai pu, j'ai établi des contacts directs avec les pays de l'Est, avec Moscou, avec vous (et ce n'était pas difficile avec vous pour des raisons de sentiments et d'histoire) avec d'autres, Prague, la Hongrie, la Bulgarie, la Roumanie. Tel est l'efforts de ma politique, il donne quelque résultat, la division avec l'est est un peu moins qu'elle n'était, du moins en ce qui concerne la France.” V.ö. AG 5/1. Pologne, Carton 182. Entretien du Maréchal de Gaulle et M. Gomulka, le 11 septembre 1967. 9. old.

[11] De Gaulle politikájának intellektuális alapokon történő megértésére lényegében csak Lengyelországban és Magyarországon történtek kísérletek. A hegemón hatalomtól, vagyis a Szovjetuniótól való függés ugyanakkor csak korlátozott mozgásteret engedélyezett. A lényegi stratégiai kérdésekben a moszkvai hatalmi centrum döntött, és a csatlós államok egymástól független „biliárdgolyóként” vették át a központi utasítást. Ebben a helyzetben az első változások 1963 és 1968 között zajlottak le, de a folyamatot a csehszlovákiai válság megállította. A kérdés persze az, hogy a hidegháború bipoláris világrendjébe hogyan és milyen mértékig fért volna bele egy alternatív – a franciák által befolyásolt – centrum, vagyis az egyesült Európa.

külpolitika lényegében az egykori német, és az új szovjet érdekszférába akart behatolni és pozíciókat szerezni, amelynek a realitása és feltételrendszere akkor még nem volt adott.

De Gaulle Európa-politikája szintén nem volt egyértelmű, és a sajátos francia identitásra alapozódó új külpolitikai szemlélet is éppen csak kialakulóban volt. Ellentmondás jellemezte tehát De Gaulle viszonyát Európához, ennek következtében nagyon nehéz mértékadó véleményt megfogalmazni annak sikerességéről. A francia szándékoktól és érdekektől ugyanis a szövetségeseik és az ellenségeik érdekei és céljai egyaránt eltértek. A németek az enyhülést a status quo megváltoztatásával együtt akarták elérni, miközben a szovjetek stabilizálni akarták pozícióikat, és az 1945 után kialakult nemzetközi status quo fenntartása alapvető angolszász érdeket is szolgált. Ebben a konstellációban a mellékszereplőként megjelenő kelet-közép-európai kisállamoknak szintén nem volt érdekük, hogy a francia közvetítési politika révén biztonsági kockázatot vállaljanak és valódi függetlenségre törekedjenek, amely a gaulle-ista politika kelet-európai visszatükröződésének tartott Románia ellentmondásos nyugati nyitási politikájából is kiderül. 1963 és 1968 között tehát egyértelművé vált, hogy a *détente–entente–cooperation* politika nem tette lehetővé a vitás kérdések megoldását. Európa két blokkra való felosztása a szuperhatalmi erőegyensúly alapelemét jelentette, a háború utáni (a nagyhatalmak által szentesített) régi *status quo* megmaradt, és a Helsinki szerződéssel minden állami aktor számára elfogadottá vált. 1969 és 1975 között már nem a De Gaulle-i *détente–entente–cooperation* politika továbbvitele volt a cél, hanem az, hogy a rossz emlékeket felidéző Mitteleuropa-, illetve Rapallo-politika ne ismétlődjön meg. Ehhez viszont elsődlegesen a két szuperhatalom garanciája kellett, amely az európai mesterséges egyensúlyt egészen 1989–1990-ig fenntartotta.

1.1. Franciaország és Magyarország kapcsolatai (1945–1976)

A második világháború idején Magyarország nem volt hadiállapotban Franciaországgal, sőt a világháború alatt Magyarországra menekült francia hadifoglyok menedéket is kaptak. Annak ellenére azonban, hogy a két ország között nem volt hadiállapot, Magyarország megítélése a franciák részéről meglehetősen negatív maradt. Az 1946 októberében nyilvánosságra került és 1947. február 10-én aláírt békeszerződés ugyan új fejezetet nyithatott volna a magyar–francia kapcsolatok háború utáni történetében, és francia részről is újra felfedezték Magyarország geopolitikai fontosságát, de a francia külpolitika Magyarországot egészen a békeszerződés aláírásáig a csatlós államok közé sorolta, és ezen a helyzeten a békeszerződés megkötése sem változtatott lényegesen.[12]

1947 és 1949 között – a hidegháború egyre nyilvánvalóbb kialakulásával – a magyar–francia kapcsolatok is feszültebbé váltak. A magyar–francia kapcsolatok első szakítópróbáját a Nagy Ferenc-féle „összeesküvés” leleplezése és a francia kommunistáknak a kormányból történő kiszorítása jelentette, és megerősödött a francia sajtó magyarellenes hangvétele is. A magyar kormány 1947-ben még Auer Pált küldte ki párizsi magyar követnek, őt követte ezen a poszton Károlyi Mihály, akinek első lépése az volt, hogy annak érdekében interveniált, hogy a francia kormány támogassa Magyarország felvételi kérelmét az ENSZ-be. A francia kormány ennek a kérésnek eleget is tett. 1948 folyamán a magyar–francia kapcsolatok fokozatosan tovább romlottak, a francia kormány a magyar követséget is megvádolta azzal, nem teljesen alaptalanul, hogy a franciaországi bányászsztrájkot pénzügyileg támogatta.[13] 1949-ben a Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesületét betiltották, a francia rádió magyar adásának addigi szerkesztőségét pedig elbocsátották. 1949 februárjában a francia kormány is tiltakozását fejezte ki a Mindszenty-

[12] Garadnai Zoltán: A magyar–francia kapcsolatok története, 1945–1966. *Külpolitika*, Új Folyam 7. 1–2. sz. 2001. 113–158. old.; Fejérdy Gergely: La place de la Hongrie dans la politique étrangère de la France entre 1944 et 1948. *Öt Kontinens, ELTE Az Új és Jelenkori Történeti Tanszék tudományos közleményei*, 2006. 7–23. old.
Forrás: http./tortenelemszak.elte.hu/intezet/ujett

[13] Mód Péter diplomata – későbbi magyar nagykövet – kiutasítása is ekkor történt.

üggyel kapcsolatban, majd a magyarországi események hatására júniusban Károlyi Mihály lemondott, helyét pedig Szántó Zoltán követ vette át.

Az ötvenes évek a nemzetközi politika és a magyar–francia kapcsolatok területén egyaránt a kapcsolatok elhidegülését, a hidegháború elmérgesedését hozták. Ebben a helyzetben Franciaország az Egyesült Államok, Magyarország pedig a Szovjetunió függvényévé vált. Az ötvenes évek a diplomaták kölcsönös kiutasítását és mozgáskorlátozását, vízumháborút, egymás állampolgárainak zaklatását, a franciaországi magyar emigráció nyílt támogatását és propagandaháborút hoztak a magyar–francia kapcsolatok történetébe.[14] A helyzet 1955–1956 folyamán – a nemzetközi kapcsolatok átmeneti enyhülésének köszönhetően – változni kezdett, ami viszont elsősorban magyar kezdeményezések eredménye volt, és fellendültek a kulturális kapcsolatok.[15]

Az 1956-os magyar forradalom leverését követően Magyarországgal szemben a hivatalos francia körök megkülönböztetetten ellenséges magatartást tanúsítottak. Ez a többi szocialista ország helyzetéhez képest is megnehezítette a magyar diplomácia feladatát, és az elszigetelés szinte teljesnek volt mondható. 1963-ig, vagyis az amnesztiáig (NATO-határozat alapján) Magyarország sehol nem volt szalonképes, mivel addig a magyar kérdés minden lehetőséget és érdemi tevékenységet meghatározott. A kortárs visszaemlékezése szerint Franciaországban (legalábbis a többi nyugat-európai országhoz képest) a magyar diplomácia helyzete viszonylag szerencsés volt.[16] Ebben azonban szerepet játszott az is, hogy Kelet-Európában egyedülálló módon (Zágráb jelentett még kivételt) az ötvenes évek elején nem zárták be a kulturális intézeteket. Lényegét tekintve azonban a magyar külképviselet szabályos karanténban volt, miközben Budapesten a NATO-országok diplomatái rendszerbomlasztó munkát folytattak. A magyar diplomaták azonban egészen 1962-ig a magyar követségeken nagyon nehéz helyzetben dolgoztak, mert semmiféle valóságos kapcsolatépítés, és érdemi diplomáciai munka nem alakulhatott ki. Magyarország és a magyarok problémái ugyanis a franciák szemszögéből nézve nem voltak fontosak, és az ország presztízse gyakorlatilag a nullával volt egyenlő. Az ellenséges hozzáállás a francia külügyminisztérium, valamint a hivatalos szerveknek a párizsi magyar követség irányában tanúsított hidegen udvarias, gyakran barátságtalan viselkedésében, és ezzel párhuzamosan a nemzetközi szervezetekben a Magyarországgal szembeni állásfoglalásokban egyaránt megnyilvánult. A franciák stílusát és helyzetértékelését mutatja, hogy Boncour követ a hivatalos magyar szervek előtt is nyíltan párhuzamot vont a franciaországi német, és a magyarországi orosz megszállás között, amivel természetesen nem vívott ki nagy népszerűséget magának.[17]

De Gaulle hatalomra jutása után a magyar–francia kapcsolatok viszonylatában is fokozatos, ellentmondásoktól sem mentes kapcsolatfejlesztés valósult meg 1958 és 1968 között. Ez beleilleszkedett abba a magyar külpolitikai szándékba, amely az ország nemzetközi kapcsolatokba történő reintegrációját tűzte célul, és amihez szorosan kapcsolódott az 1956 után hatalomra jutott rendszer bel- és külpolitikai konszolidációja is. Az 1963-as év ennek az enyhülési folyamatnak az első szakaszát zárta le.

1963 után az új nemzetközi helyzetnek köszönhetően azonban a diplomácia klasszikus területei, vagyis a bilaterális kapcsolatok egyre nagyobb szerepet kaptak. A rendszer nyugati elfogadtatása oldaláról nézve tehát a francia kapcsolat kiemelt politikai és propagandisztikus jelentőséggel bírt, magyar szemszögből nézve pedig az 1968-as év nemcsak szimbolikus értelemben jelentette egy korszak végét a kétoldalú kapcsolatok történetében, hanem a magyar külpolitika 1945

14 La politique étrangère de la France envers l'Europe centrale et orientale de 1946 à 1956. Le cas hongrois. *Öt Kontinens, ELTE Az Új és Jelenkori Történeti Tanszék tudományos közleményei*, 2006. 35–45. old.
Forrás: http./tortenelemszak.elte.hu/intezet/ujett

[15] Garadnai, *i. m.* (2001) 113–158. old.

[16] Interjúk Klein Márton diplomatával (2006. január-június)

[17] Garadnai, *i. m.* (2001) 113–158. old., Garadnai Zoltán: A De Gaulle-i keleti nyitás politika első lépései (1963. január 14.–1963. december 31.). *Külügyi Szemle*, (kézirat) 25 old.

utáni történetének egy szakaszát is lezárta. 1945 után ugyanis Magyarország számára először 1963 és 1968 között teremtődött meg reálisan a nemzetközi elszigeteltségből való kitörés lehetősége, és ebben a Franciaországgal kialakult együttműködés adta meg az egyik (de igen fontos) kivezető utat. Ez kiegészült egyrészt Magyarországnak Ausztria és az NSZK felé megnyilvánuló nyitási politikájával, annak diplomáciai és politika aspektusát erősítette, másrészt tágabb értelemben a frankofón világ magyarországi értékelésének megváltozásával. Ebben az összefüggésben vizsgálva az eseményeket láthatjuk, hogy a magyar diplomácia egy új tanulási folyamaton is keresztülment, és a korszak diplomatái egy olyan nemzetközi kapcsolati struktúrát hoztak létre, amely túlélte a rendszerváltozást, és még napjainkban is informálisan meghatározó tényezőként értékelhető. Az viszont, hogy a korabeli magyar külpolitika felismerte és kihasználta a kedvező nemzetközi helyzetből fakadó lehetőségeket és a bel- és külpolitikai egyensúly megteremtésére törekedett, mindenképpen említésre méltó.

A francia–magyar kétoldalú kapcsolatok alakulását nézve láthatjuk, hogy az a francia–szovjet kapcsolatok (mint minden állam esetében), és Franciaország hagyományos kelet-közép-európai kapcsolatai alá rendelődött. Párizs oldaláról szemlélve az eseményeket, a kétoldalú kapcsolatok történetét elsősorban az 1956 után hatalomra jutott magyar rendszer és Kádár János személye értékelésének változásain keresztül lehet jellemezni. Ebben emelkedő és hanyatló szakaszokat egyaránt meg lehet különböztetni. Az 1956 és 1959 közötti mélypontot 1960 és 1963 között lassú közeledés, majd 1964 és 1966 között látványos felemelkedés követte. Az 1967-es év elsősorban a magyar nyugati nyitási politika visszakozása (az NSZK elismerésének kérdése) miatt a hátralépés éve volt, majd 1968 elejétől az év augusztusáig ismét egy felívelő szakasz következett, amelynek csúcspontját a magyar Minisztertanács elnökének az útja jelentette. A csehszlovákiai válság normalizálásában való magyar részvétel elsősorban a nyilvánosság előtt, és a politikai kapcsolatok vonatkozásában vetette vissza a két ország együttműködését. A De Gaulle-i diplomácia számára a magyar részvétel kudarcként volt értékelhető. Franciaország külpolitikája 1968 után módosult. 1969-ben, a De Gaulle lemondása után hatalomra jutó Georges Pompidou elnök alatt a korábban képviselt De Gaulle-i irányzat fokozatosan megváltozott. 1969 és 1971 között Kelet-Európa szerepe ismét leértékelődött, a magyar–francia diplomáciai és politikai kapcsolatok stagnáltak, és csak 1971-ben indultak újra fejlődésnek, amikor Maurice Schumann francia külügyminiszter Magyarországra és Bulgáriába látogatva egyértelművé tette a francia keleti nyitási politika újabb lépéseit. Ezt az utat követte Pierre Messmer miniszterelnök budapesti útja (1973), amelyre Puja Frigyes (1974), és Lázár György (1976) párizsi utazása volt a válasz.

Ezen időszak alatt elsősorban az európai biztonsági konferencia kérdésköre jelentette azt a területet, ahol a magyar és a francia diplomácia találkozott. Francia részről azonban úgy értékelték, hogy Magyarország elsősorban a Szovjetunió szócsöveként szólalt meg az európai biztonsági konferencia kérdése kapcsán. Meglepetést keltett viszont a helsinki zárókonferencián elhangzott Kádár-beszéd, mivel abban ismételten a magyar nemzeti érzés megnyilvánulását látták.[18]

A félreértések és események eltérő percepciójához képest nagyobb problémát jelentett azonban az, hogy a két ország a kereskedelmi és a gazdasági kapcsolatok területén nem volt képes érdemben előrelépni. A franciák számára Magyarország ugyanis nem tudott valós gazdasági partner lenni, mivel ennek nem voltak meg a feltételei, a hagyományai, és nem volt elegendő a két fél vezetőinek jó szándéka sem. Az 1968-as magyar reformok francia értelmezésben a rendszer belső konszolidációjának kiteljesítését szolgálták, és elsősorban ilyen összefüggésben értékelték azokat. A magyar gazdaság ugyanakkor elsősorban a mezőgazdasági termelésre szakosodott, de ebben a franciák is nehézségekkel küszködtek. Ezt a helyzetet az 1968-as közös piaci vámreform is megnehezítette. A gazdasági kapcsolatok fejlődésének elmaradása kihatott a politikai

[18] Interjú Schreiber Tamás diplomáciai újságíróval (2006. július 28.), ill. V.ö. Garadnai Zoltán: La Hongrie de János Kádár et le processus d'Helsinki. In: *Vers la réunification de l'Europe. Apports et limites du processus d'Helsinki de 1975 à nos jours.* Sous la direction de Elisabeth du Réau et Christine Manigand, L'Harmattan, 2005. 123–139. old.

viszonyrendszerre is, és a féloldalasság következtében a kétoldalú kapcsolatok egyéb területein sem lehetett minőségi változást elérni. Ez a hiányosság folyamatosan megmaradt és az 1976-ban keletkezett francia diplomáciai források is mutatják, hogy ugyanennek a problémának a jelentőségével francia részről is tisztában voltak, de érdemi változásokat nem tudtak elérni.

Összességében nézve azonban Magyarország a De Gaulle-i és Pompidou-i keleti politikában egyaránt csak másodlagos szerepet kapott, de ez a korábbi teljesen periférikus megítéléshez képest (ha mindezt nemzetközi kontextusba helyezve vizsgáljuk) lényegi előrelépésnek mondható, amely alapján a hatvanas évek második felében normalizálódtak, a hetvenes évek első felében pedig stabilizálódtak a két ország kapcsolatai. Ez az időszak, amely a lényegét tekintve az 1956-os magyar forradalommal indult, alapvetően befolyásolta Magyarország későbbi francia szemszögű megítélését is, és ennek a következményei napjaink magyar–francia kapcsolataiban is lemérhetők. Láthatjuk, hogy magyar aspektusból nézve az eseményeket, 1941 után először a hatvanas évek közepétől kezdődött meg az Európához fűződő viszony legitimizálása és a Kádár-rendszer nemzetközi konszolidációja, amelyek egyben az ország nemzetközi reintegrációját is szolgálták. Ehhez az eszköz szerepét az Európához mint földrajzi és kulturális térhez fűződő jobb viszony, és az európai politikához való kreatívabb (a korszakban meglévő korlátok közötti) kapcsolódás töltötték be. Abban a viszonylag szerencsés nemzetközi helyzetben az egymástól egyébként számos vonatkozásban eltérő két ország érdekei találkoztak, de a valódi kibontakozást a gazdasági, percepciós, ideológiai és politikai érdekek egyaránt megakadályozták, illetve bonyolulttá tették. Ezek megértése azonban további kutatások elvégzését teszi szükségessé.

Ehhez nyújtanak segítséget a 2004-ben publikált első,[19] és ebben az évben nyilvánosságra kerülő második kutatási beszámoló, illetve az itt közlésre kerülő (az 1945 és 1976 közötti időszakra vonatkozó) raktári jegyzékek. Az 1–213 sz. dossziékat (az 1945 és 1971 közötti időszakra vonatkozóan) a Talleyrand infomációs rendszeren keresztül ki lehet kérni *(consultation standaire)*. Ezen jegyzékek ismerete elengedhetetlenül szükségesek a kutatásokhoz, mivel a segítségükkel az interneten keresztül is lehet (amennyiben beiratoztunk és van látogatói számunk) iratokat rendelni, illetve az ösztöndíjak tervezése esetén szintén fel lehet használni azokat.[20]

Archives Diplomatiques de Paris

Dosszié	Cím és tartalom	Dátum
	Z Europe septembre 1944–juin 1949 Sous-serie: Hongrie	
1.	CORPS DIPLOMATIQUES[21]	1944–1945

[19] Titkok és kincsek a francia Külügyminisztérium levéltárában. *Lymbus*, 2004. 281–293. old.

[20] Fontos hangsúlyozni azonban, hogy a számítógép nem jelez vissza abban az esetben ha pontatlan jelzet alapján rendelünk meg dossziékat, úgyhogy az esetleges felesleges üresjáratok elkerülése érdekében érdemes a kutatóterem vezetőjénél is tájékozódni. A kutatással kapcsolatos tájékoztatás, segédletek, a kutatók munkáját segítő adatbázisok az Archives Diplomatiques honlapján találhatók [www.diplomatie.fr/archives].

[21] A legfontosabb francia diplomaták szakmai életrajzát tartalmazó kötetek elsősorban az archontológiai kutatásokhoz nyújtanak segítséget, illetve következtetni lehet arra, hogy egyes diplomáciai posztok milyen fontossággal bírtak a hivatali hiarerchiában. Ebben az összefüggésben egyébként jól látható, hogy a kelet-európai nagyköveti posztok közül az első helyen Moszkva állt, utána pedig Varsó következett. Budapest ebből a szempontból nézve „másodlagos" jelentőségűnek számított, és ebben nem feltétlenül csak az 1956-os forradalom utáni előítéletek, hanem a történelmi kapcsolatok hiánya is szerepet játszott. A diplomáciai és konzuli évkönyvek ugyanakkor tartalmazzák a diplomaták születési adatait, diplomáciai szolgálatba lépésük dátumát és a legfontosabb iskolai végzettségüket, mindezeket a különböző posztok, rangok, kitüntetések felsorolása követi. Ezek a kötetek segtséget nyújtanak ahhoz is, hogy a francia külügyminisztérium szerkezet felépítését megismerjük. A *Quai d'Orsay*-ban található kutatóteremben az 1962 és 2005 közötti kötetek kutathatók, az 1962 előtti köteteket Nantes-ban (mikrofilmen) tekintettem át.

2.	Corps diplomatique	1946–1949
3.	Représentation hongroise en France	1944–1949
4.	Représentation hongroise à l'étranger	1944–1949
5.–9.	PRESSE	1944–1949
10.	Radiodiffusion	1944–1949
11.	DEFENSE NATIONALE	1944–1949
12.	Prisonniers de guerre hongrois	1945–1947
13.	Armistice	1944–1946
14.	DOCUMENTATION GÉNÉRAL SUR LA HONGRIE	1945–1947
15.	Politique intérieure	1944–1946
16.		1946–1947
17.		1947–1949
18.	QUESTION RELIGIEUSE	1944–1949
19.	POLITIQUE EXTÉRIEURE[22]	1944–1946
20.	Dossier général	1947–1949
21.	Documentation	1946
22.	Paix	1944–1946
23.		1946–1949
24.	Relations bilaterales (France–Hongrie)	1944–1949
25	U.R.S.S.	1946–1949
26.	Yougoslavie	1949
27.	ECONOMIE	1945–1949
28.	TRANSPORTS ET COMMUNICATIONS	1945–1949
29.	CULTURE	1945–1949
30.	FRANÇAIS EN HONGRIE	1949
31.	DEMANDES DE RENSEIGNEMENTS et de PUBLICATIONS concernant la Hongrie	1944–1948
	EU–Europe 1949–1955 Sous-serie: Hongrie	
32.	CORPS DIPLOMATIQUES	1949–1955
33.		1949–1955
34.–37.	PRESSE	1949–1955
38.	DEFENSE NATIONALE	1949–1955
39.	DOCUMENTATION GÉNÉRAL SUR LA HONGRIE	1950–1955
40.	Etude sur la Hongrie réalisée par la Légation de France à Budapest[23]	Juin 1952
41.	Répertoire des institutions et des personalités de la Hongrie	Janvier 1954
	POLITIQUE EXTÉRIEURE	
42.	Dossier général	1949–1950
43.		1951

[22] A második világháború utáni béketárgyalások Magyarországra vonatkozó iratait még az 1996-os franciaországi ösztöndíjam során, a levéltári gyakorlatom keretében tekintettem át. A korszakra vonatkozó francia források első feltárását Fülöp Mihály végezte el, a legteljesebb feldolgozását Fejérdy Gergely tollából várhatjuk, de Borhi László is kutatott ebben az anyagban.

[23] A tanulmány a Magyarországi változásokat és a két ország kapcsolatát elemzi. A francia külügyminisztériumban 1952-ben követi értekezletet tartottak a kelet-európai országokra vonatkozóan.

44.		1952
45.		1953
46.		1954
47.		Janvier–avril 1955
48.		Mai–déc. 1955
49.	Textes concernant l'organisation politique, administrative et judiciaire de la Hongrie	1946–1954
50.	Personalités politiques hongroises: listes et notices biographiques	1947–1952
	QUESTION RELIGIEUSE	
51.	Dossier général	1949–1951
52.		1951–1952
53.		1953–1955
	POLITIQUE EXTÉRIEURE	
54.	Dossier général	1949–1953
55.		1954–1955
	Relations bilaterales	
56.	France/Hongrie	1949–1955
57.	Etats-Unis/Hongrie	1949–1951
58.	Etats-Unis/Hongrie	1952–1955
59.	Grande-Bretagne/Hongrie	1949–1955
60.	Allemagne/Hongrie	1950–1955
61.	U.R.S.S./Hongrie	1949–1955
62.	Yougoslavie/Hongrie	1949–1955
63.	Tchécoslovaquie/Hongrie	1949–1955
	PROPAGANDE	
64.		1949–1955
	ECONOMIE	
65.	Dossier général	1949–1951
66.		1952
67.		1953
68.		1954
69.		1955
70.	Agriculture	1950–1953
71.		1954–1955
72.	Industrie et mines	1949–1955
73.	Questions financières et budgétaires	1949–1952
74.	Relations économiques bilatérales	
75.	Dossier général	1949–1951
76.		1953–1954
77.		1955
78.	Relations économiques avec la France	1949–1955
	TRANSPORTS ET COMMUNICATIONS	
79.		1950–1955
	QUESTION SOCIAL ET CULTURELLE	
80.		1950–1955
81.		
82.	Relations culturelle avec la France et les autres pays	1949–1952

83.		1953–1955
	DOCUMENTATION IMPRIMÉE	
84.		
	Série: Europe 1956–1960 **Sous-série: Hongrie**[24]	
	PROTOCOLE – VIE DU POSTE	
85.		1956–1960
86.		1956–1960
	POLITIQUE INTÉRIEURE	
87.		Janvier Octobre 1956
88.		Nov.–déc. 1956
89.		Janvier Avril 1956
90.		1957–1958
91.		1958–1960
	INSURRECTION HONGROISE	
92.	Événements politiques	23 octobre – 7 nov. 1956
93.	Solidarité internationale	Nov. 1956 – Oct. 1957.
	FOCTIONNEMENT DES INSTITUTIONS	
94.	Gouvernement, administration, nominations, listes elections nationales et locales	1956–1960
95.	Parti communiste et autres partis	1956–1957
96.		1957–1960
97.	Emigration politique	1956–1957
98.	Emigration des juifs hongrois vers Israel	1957–1960
	PRESSE	
99.	Presse écrite Presse concernant la France	1956–1960 1956–1958
	DEFENSE NATIONALE	
100.		1959–1960
	QUESTIONS RELIGUEUSE	
101.	Affaires Mindszenty et Grösz Reations avec le Vatican	1956–1957
102.	Questions religeuse	1957–1958
103.		1958–1960
	QUESTIONS CULTURELLES	
104.		1956–1957
105.		1958–1960
106.	Relations culturelles avec la France et les autres pays	1956–1957
107.	Affaire Halko	1958–1960
	TRAVAIL	

[24] Az erre az időszakra vonatkozó források feltárását Litvány György és Kecskés Gusztáv végezte el.

108.		1956–1960
	QUESTIONS ECONOMIQUES ET FINANCIERE	
109.	Relations entre la France et la Hongrie	1956–1960
110.		1956–1960
	POLITIQUE EXTERIEURE	
111.	Dossier general	1956
112.		1957
113.		1957
114.		1957–1958
115.		1958–1960
	RELATIONS AVEC LES ETATS	
116.	Hongrie–U.R.S.S.	1956–1957
117.		1957–1960
118.	Hongrie–Pays de l'Est/y compris Yougoslavie Hongrie–Autres pays de l'Europe	1956–1960
119.	Relations avec les organismes internationaux, Pays d'Amérique Relations avec l'Etats-Unis	1956–1960
120.	Hongrie–Pays Africaines Hongrie–Pays Arabs Hongrie–Israel Hongrie–Pays d'Asie et Océanie	1956–1960
	RELATIONS AVEC LA FRANCE	
121.		1956–1960
122.	Documents réservés[25]	
	Série: Europe 1961–1970 **Sous-série: Hongrie**[26]	
	CORPS DIPLOMATIQUE	
123.		1961–1970
124.		1961–1970
	ETAT ET POLITIQUE INTERIEURE	
125.	Lignes politiques, programme, déclarations	1961–1962
126.		1963–1964
127.		1965–1966
128.		1967–1968
129.		1969
130.		Jan.–juin. 1970
131.		Juillet– Déc. 1970
132.	Constitutions, organisation administrative et politique, etc.	1963–1970
133.	Personalités politiques	1961–1970
134.	Gouvernement, administration, justice et police	1961–1970

[25] Külön engedéllyel kutatható, de a személyes adatok védelme miatt az engedély megszerzése nagyon nehéz.

[26] Kutatásaim során elsősorban ezzel a korszakkal foglalkoztam. Fontos hangsúlyozni, hogy 2005-ben ezt a részt átrendezték, ami miatt a jelzetek megváltoztak és a korábban nem kutatható iratok egy része már elérhető.

	Partis et mouvements politiques	
	Dossier général	1965–1970
135.	P.S.O.H. VIII ème Congrès du P.S.O.H.	1961–1962
136.		1963–1964
137.		1965–1966
138.	IX.ème Congrès du P.S.O.H.	1966
139.		1967–1968
140.		1968
141.		1969
142.		1970
143.		1970
144.	P.S.O.H–PCF P.S.O.H–PCS P.S.O.H.–Autres partis communistes	1966–1970
145.	Elections	1961–1969
146.	Emigration	1961–1965
147.		1966–1970
148.	Jeunesse	1961–1970
	PRESSE, RADIO, TELEVISION ET INFORMATION	
		1965–1970
149.		1961–1968
150.		1963–1970
151.	Presse concernant la France	1966–1970
	DEFENSE NATIONALE	
152.		1961–1970
	QUESTIONS RELIGIEUSE, CULTURELLES, DEMOGRAPHIQUES ET SOCIALES	
153.	Questions religieuse	1961–1966
154.		1967–1970
	Culture	
	Education	1961–1970
155.	Arts, sciences, lettres	1962–1970
156.	Relations culturelles avec la France	1961–1970
157.	Relations culturelles avec les autres pays	1961–1969
	Questions démographique et sociale	
		1961–1970
158.	Question juive, syndicat	1961–1970
159.	Main d'ouvre, émigration	1962–1969
	ECONOMIE, FINANCES, TRANSPORTS ET COMMUNICATIONS	
		1961–1963
160.		1964–1966
161.		1967–1968
162.		1969
163.	Relations économiques entre la France et la Hongrie	1962–1970
164.	Relations économiques avec les autres pays	1961–1970
165.	Agriculture	1961–1965
166.	Agriculture, industrie	1961–1970

167.	Mines, travaux publics, questions atomiques, tourisme	1961–1970
	Finance	
		1962–1970
168.		1965–1970
	Transports et communications	
		1961–1970
	POLITIQUE EXTÉRIEURE	
	Lignes politique, programmes, Déclarations	1961–1963
169.		1964–1965
170.		1966–1968
171.		1969–1970
172.		1969–1970
173.	Hongrie–Marché commun, ONU, OTAN Hongrie–Etats-Unis	1965–1970 1961–1965
174.	Hongrie–Etats-Unis Hongrie–Grande-Bretagne	1966–1970 1961–1968
175.	Hongrie–URSS	1961–1962
176.		1963
177.		1964
178.		1965–1966
179.		1967
180.		1968–1969
181.		1970
182.	Hongrie–Chine	1961–1970
183.	Hongrie–RFA	1961–1965
184.		1966–1970
185.	Hongrie–RDA	1961–1968
186.		1969–1970
	Hongrie–Pays de l'Est	1964–1965
		1962–1968
187.	Hongrie–Pologne	1964–1970
188.	Hongrie–Roumanie	1961–1970
189.	Hongrie–Tchécoslovaquie	1961–1967
190.		1968
191.		1969–1970
192.	Hongrie–Autriche, Belgique, Chypre, Danemark, Espagne	1961–1970
193.	Hongrie–Finland, Grèce, Italie, Norvege, Pays-Bas, Suède, Turquie	1961–1970
194.	Hongrie–Yougoslavie	1965–1970
195.	Hongrie–Pays d'Amérique	1961–1970
196.	Hongrie–Pays arabes et Israel	1961–1970
197.	Hongrie–Asie, Océanie	1961–1967
198		1968–1970
199.	Hongrie–Afrique	1961–1970

200.	Hongrie–Afrique du Nord (Algérie) Relations politique franco–hongroise (1961–1964)[27]	1961–1970
201.	**Visite en France de Janos Peter (12–13 janvier 1965.)**[28]	
202.	**Visite en Hongrie de MM. Couve de Murville 28–30 Juillet 1966**[29]	1966
203.		
204.	Relations politique entre la France et la Hongrie	1966–1970
205.	**Visite à Paris du Premier ministre hongrois Jenö Fock** (25–30 mars 1968): notes préparatoires et suites	
206.	Idem, organisation matérielle, programme, délégations, compte rendu d'entretiens, allocutions, communiqué, revues et coupures de presse	
207.	Visite de personalités, groupements et techniciens des deux pays	1961–1965
208.	Manifestation et cérémonises, associations franco–hongroises, jumelages, inondations en Hongrie (1970)	1961–1970
	QUESTIONS ADMINISTRATIVES ET CONTENTIEUSE, FRONTIERES	
	Relations administratives et techniques avec la France	1961–1970
209.	Hongrois en France, francais en Hongrie, circulations	1961–1970
210.	Questions frontalières, demandes de renseignements	1965–1970
	DOCUMENTATION, NOTES DE SYNTHESE, INFORMATIONS GÉNÉRALES	
	Rapport de fin de mission de Pierre Francfort, compte-rendus, articles, notes, chronologies	1965–1968
211.	Chronologies	1968–1969
212.		1970
213.	Documents réservés[30]	1961–1970
	Série: Europe 1971–1976 **Sous-série: Hongrie** [31]	
3325.	Corps diplomatique Ambassade de France Attaché militaire, naval, air (français) Attaché culturel, commercial, technique	1971–1976

[27] Garadnai Zoltán: Iratok a magyar–francia kapcsolatok 1963–1965 közötti történetéhez. *Múltunk*, 49. évf., 3. sz., 2004. 216–250. old.

[28] Garadnai Zoltán: Péter János külügyminiszter franciaországi útja. A De Gaulle-i Európa-politika magyarországi értelmezései. *Levéltári Közlemények*, 74. évf., 1–2. sz. 2003. 135–158. old.

[29] Garadnai Zoltán: Couve de Murville francia külügyminiszter magyarországi tárgyalásai (1966. július 28–30.). *Levéltári Közlemények*, 75. évf., 2. sz. 2004. 75–92. old.

[30] A korlátozás 2031. január 31-ig van érvényben. Engedély megszerzése elméletileg lehetséges, de mivel ezen dossziékban döntően személyekre vonatkozó (titkosszolgálati eszközökkel szerzett) információk vannak, ezért a francia törvények nagyon szigorúak a kutatásra vonatkozóan.

[31] Ezek az iratok ettől az évtől kezdve kutathatók. Fontos azonban tudni, hogy a dobozokat át fogják rendezni dossziékba, így a jelzetek meg fognak változni. Ezeket a dobozokat nem lehet interneten keresztül kikérni, mivel *consultation particulaire* révén, egy hét várakozás eltelte után kutathatók, mialatt a levéltárosok leellenőrzik az iratok tartalmát titok- és személyiségjogi védelmi szempontból egyaránt.

	(Sous dossier: Conduite à adopter à l'égard de l'Ambassadeur de la RDA à Budapest, Doyen du corps diplomatique) Corps diplomatique et consulaire hongrois à l'Étranger (sauf en France) Corps diplomatique et consulaire hongrois en France Décorations	
	Etat et politique intérieure Lignes politique, programmes, inteviews en 1971 et 1972	1971–1976
3326.	Etat et politique intérieure Lignes politique, programmes, inteviews (1973–1976) Textes d'organisation, constitution Personalité politiques (Sous dossier: Biographies)	1971–1976
3327.	Etat et politique intérieure Gouvernement (Sous dossier: listes) Administration, justices, elections, minorités nationales en Hongrie (Sous dossier: affaire Száll)	1971–1976
3328.	Etat et politique intérieure PSOH	
3329.	PSOH	
3330.	Presse, radio Défense nationales (Sous dossier: relations avec la France, activités des services de renseignement) (Sous dossier: cardinal Mindszenty)	
3331.	Culture et relations culturelles Education, arts, sciences, lettres relations culturelles avec la France (Sous dossier: Ouverture à Paris d'un centre de Documentation technique hongrois) Relations culturelles avec les autres pays	
3332.	Démographie et questions sociales Travail Economie Situation économique (1971–1972)	
3333.	Economie	
	Situation économique (1973–1976)	
3334.	Economie Relations économiques avec la France (Sous dossier: Comission mixtes de coopération économique et industrielle)	
3335.	Economie Relations économiques avec les autres pays (Sous dossier: relations économiques hungaro–soviétique)	
3336.	Economie Agriculture, industrie, mines at autres production	

	d'énergie, recherches et équipement atomique (Sous dossier: Relations avec la France) Tourisme (Sous dossier: Accord franco–hongrois concernant la coopération en matière de tourisme) Finance Transport, communication	
3337.	Politique étrangère Lignes politiques, programmes, inteviews Relations de la Hongrie avec les organismes internationaux politiques, économiques, culturels (Sous dossier: Relations avec la CSCE)	
3338.	Politique étrangère Hongrie–CEE, ONU, OTAN Hongrie–USA Hongrie–Grande-Bretagne	
3339.	Politique étrangère, extérieure Hongrie–URSS **(Visite de Brejnev en Hongrie, 27 nov.–1 déc. 1972)** **(Visite de J. Kádár en URSS, 25–30 septembre 1974)** Hongrie–Chine	
3340.	Politique étrangère, extérieure Hongrie–RFA Hongrie–RDA Hongrie–pays satellites (Bulgarie, Pologne, Roumanie, Tchécoslovaqie)	
3341.	Politique étrangère, extérieure Relations avec l'Europe (sauf pays cités)	
3342.	Politique étrangère, extérieure Relations avec l'Amérique (sauf pays cités) Hongrie–Canada Hongrie–Chili Hongrie–Cuba Hongrie–Pérou Hongrie–Israel, Pays Arabes (Egypte, Irak)	
3343.	Politique étrangère, extérieure Relations avec l'Asie–Océanie (sauf pays cités) Hongrie–Vietnam Hongrie–Afrique Hongrie–Afrique du Nord	
3344.	Relations politiques France–Hongrie Visite officielles **Schumann (8–10 september 1970)** **Messmer (18–20 juillet 1973)** **Destremeau (18–21 septembre 1975)** **Timar (28 avril–3 mai 1971)** **Puja (5–7 juin 1975)**	

	Lazar (13–16 juin 1976)	
3345.	Relations politiques France–Hongrie Autres **Consulation politiques franco–hongoises** **Paris (22–23 mars 1971)** **Budapest (14–15 novembre 1972)** **Paris (14–15 octobre 1974)** **Budapest (11–12 mars 1976)**	
3346.	Relations politiques France–Hongrie Dossier générals **Chalandron (20–23 octobre 1971)** **Institute des Hautes Etudes de Défense Nationale (8–10 juin 1972)** **Charbonnel (7–9 décembre 1972)** **Assemblé nationale (28 janvier–2 février 1975)** **Robert Galley (12–14 février 1975)** Jumelages	
3347.	Questions administratives et contentieuses	
3348.	Informations générales	

Centre des Archives Diplomatiques de Nantes, Ambassade de Budapest[32]

Doboz	Tárgy/dátum	Dátum
	SITUATION INTÉRIEURE EN HONGRIE	1955–1956
23.	Revolution hongroise	1956
24.		1956
25.		1956
33.–34.	Politique extérieure de la Hongrie	1947–1956
37.	Relations franco–hongroises	1946–1956
68.	Politique intérieure	1957–1967
69.		1968–1978
70.		1957–1975
71.	Congrès du P.S.H.O. (VII., VIII., IX.)	1959–1966
72.	Congrès du P.S.H.O.	1970
73.	Congrès du P.S.H.O.	1975
74.	Congrès du P.S.H.O.	1967–1979, 1975
	Politique intérieure	
75.–78.		1957–1979
79.	Appareil politique et administratif de l'Etat	1958–1972
	DÉFENSE NATIONALE	
80.–81.		1958–1979
	Reaction de la population	1957–1978
	QUESTION RELIGIEUSE	
82.–83.		1957–1979

[32] Garadnai, *i. m.* (2004a) 281–293. old.

	ECONOMIE	
88.–94.		1957–1979
	POLITIQUE EXTÉRIEURE	
95.	Europe Danubienne	1957–1967
96.–100.	Relations extérieures de la Hongrie	
	Relations entre la France et la Hongrie	
101.–107.		1959–1970
108.	Visites hongrois en France	1964–1966
109.	Visite de Janos Kadar en France	1978
110.	Visite de György Lazar en France	1976, 1979
111.	Relations franco–hongroises	1957–1975
112.	Conférences des Ambassadeurs dans les pays socialistes	1976–1979
120.–122.	Relations bilaterales de Hongrie	
123.	Conférence de Karlovy Vary	1967
123.–134.	Relations bilaterales de Hongrie	
142.	Project de conférence européenne	1960–1970
146.–149.	Protocol	1957–1979
152.–156.	Personel	
157.	Cabinet du ministre	

1.2. Franciaország és a szocialista kisállamok kapcsolatai

Kutatásaim jellegéből következően meg kellett néznem a többi szocialista ország, illetve a keleti nyitásban közvetlenül érintett államok: az NSZK, Ausztria, és Franciaország kapcsolatára vonatkozó dokumentumokat is, így minden ország esetében egy rövid összefoglalót adok az adott reláció sajátosságáról, és közlöm az általam megnézett dossziékat vagy kartonokat.

1.2.1. Románia

Közhelynek számít Románia esetében, hogy francia részről ez az ország egy olyan hagyományos stratégiai és politikai szövetségesnek számított, amellyel ugyan a világháború után megszakadtak a valós tartalommal bíró kapcsolatok, de a két ország latin gyökerei, jó kulturális kapcsolatai továbbra is megmaradtak. A keleti országok közül az első magas szintű diplomáciai kapcsolatfelvételt is a románok kezdeményezték, amivel még a franciák hagyományos térségbeli szövetségesét, a lengyeleket is megelőzték. Ez a diplomáciai lépés jelezte, hogy Románia önálló külpolitikát kívánt folytatni. A francia–román kapcsolatok fontosságát mutatja, hogy a francia levéltári iratokban a francia–román kapcsolatok minden területére vonatkozóan nagyon sok feljegyzést, háttértanulmányt és elemzést lehet találni, elsősorban a romániai gazdasági, kereskedelmi, kulturális és politikai életre vonatkozóan. A két ország kulturális kapcsolatai szintén jók voltak, és ellentétben pl. Bulgáriával vagy Magyarországgal, a francia nyelv tanulása Romániában kiemelten fontos szerepet kapott. A román rendszer azonban – diktatórikus jellegéből fakadóan – alapállásból ellene volt bármiféle állami ellenőrzés nélküli kapcsolatépítésnek.

A francia diplomácia a román külpolitikát ugyanakkor pragmatikusnak és realistának ítélte meg, amiben az ideológia nem játszott olyan fontos szerepet, mint a többi szocialista ország esetében. Ebben a relációban a külpolitikai érdekazonosság és a történelmi (nyelvi, kulturális) hagyományok mellett a kétoldalú gazdasági kapcsolatok mentén megfogalmazott érdekek is elsődlegességet élvezhettek. Fontos kiemelni, hogy Romániában a De Gaulle személye iránt megmutatkozó figyelem és tisztelet a román kommunista elit, és a román lakosság körében egyaránt őszinte és spontán volt. A francia diplomácia azonban nem kívánta Romániát illúziókban ringatni,

és francia részről érzékelték azt is, hogy a románok csak bizonyos mértékig képesek és hajlandók elmenni a Szovjetunióval szembeni függetlenségük hangsúlyozásában. Az ország egyediségét a rendszer nacionalista és diktatórikus jellege adta.

série: Europe (1961–1970)
Sous-série: Roumanie
Dossier: **154–301**[33]
Fonds: Bucarest (consulat, légation puis ambassade): 1945–1990
Politique extérieure
Cartons: 306–307, 310, 342–346, 384–386, 457–459
Relations entre France–Roumanie (1964–1969)
Carton: 464 La visite de Maurer en France (1964)
La visite de De Gaulle (1967)
Cartons: 465–468
Cartons: 476 La visite de Couve de Murville (1966)
482
Relations politique franco–roumain
Cartons: 485–486, 492–494, 532

1.2.2. Bulgária
Bulgária egy olyan ortodox sztálinista országként jelent meg, ahol a Szovjetunióhoz fűződő hűség hangoztatása és a belpolitika egyaránt elsődleges fontosságú volt. Bulgária francia szemszögből nézve is egy gyenge gazdasági teljesítményű, szegény országnak számított, amely ráadásul hivatalos szinten teljesen leépítette a Franciaországhoz fűződő kapcsolatát. A francia kultúra iránti hagyományos bolgár elkötelezettség azonban megmaradt, és De Gaulle elnök is az elsők között fogadta (1959. február 9-én) a bolgár követet, ami elsősorban a francia kultúra iránti hagyományosan erős bolgár elkötelezettséggel magyarázható, ezen túl azonban a bolgár elit francia nyelvismerete még a korszakban is említésre méltó volt, ami a két ország kapcsolatainak egyediségét adta. Bulgária megítélése hasonló volt Magyarországéhoz, de ellentétben hazánkkal, ahol fokozatosan egy belső „liberalizáció” ment végbe, a bolgár rendszer továbbra is ortodox sztálinista maradt.

série: Europe (1961–1970)
Sous-série: Bulgarie[34]
Fonds: Sofia (consulat, légation puis ambassade): 1945–1990
Relations culturelles
Cartons: 137–139 (1909–1950)
Politique extérieure
Carton: 181 (1957–1976)
Cartons: 188–189 (1969–1973)
Carton: 192 France–Bulgarie (1968–1975)
Carton: 193 La visite de Zivkov en France (1966, 1970–1975)
Carton: 194 La visite de Couve de Murville (1966)
Carton: 221 Rapports de fin de mission (1968–1973)
Carton: 222 Réunion des chefs de mission en Europe orientale (1963)
Dossiers générals
Carton: 190 (1946–1971)

[33] Az iratok dosszéba vannak rendezve, és elektronikus formában lehet kikérni őket. *Uo.*
[34] Bulgária átrendezés alatt van, a jelzetek meg fognak változni. *Uo.*

1.2.3. Jugoszlávia

A francia külügyminisztérium központi levéltárában a Jugoszláviára vonatkozó dobozokat a doktori disszetációm megírásáig még nem rendezték át. Ezt a munkát jelenleg végzik,[35] úgyhogy az általam eddig hivatkozott dobozszámok hamarosan érvényüket vesztik.[36] Jugoszlávia esetében a francia–szerb szövetség hagyományai elsődlegesek voltak, és ez a francia–román viszonyhoz hasonlóvá tette a délszlávok irányába megnyilvánuló francia politikát. Francia értékelés szerint Jugoszlávia független, a blokkok ellen politizáló, de kommunista berendezkedésű nemzetállamnak számított, amely ellentmondásos viszonyban volt a Szovjetunióval, de a szocialista országokhoz viszonyítva a legnyitottabb országnak számított, amelynek külpolitikája leginkább hasonlított a De Gaulle-i külpolitikához, bár az ország harmadik világ-politikája kiemelt fontosságú volt, ami növelte az ellentétet Franciaországgal.

A francia támogatás pénzügyi, kereskedelmi és katonai vonalon (az 1968-as csehszlovákiai válság után ennek jelentősége megnövekedett) egyaránt megmutatkozott, és lényegében ez is segítségére volt Tito elnöknek abban, hogy országa függetlenségét megtarthassa.

série: Europe (1961–1970)
Sous-série: Yougoslavie[37]
Fonds: Belgrade (consulat, légation puis ambassade), Série B: 1945–1990
Carton: 98 Situation intérieure en Yougoslavie et les questions générales
Cartons: 206–207 Relations germano–yougoslaves[38]
Cartons: 146–147 Questions allemandes[39]
Carton: 118 Relations franco–yougoslaves
Cartons: 210, 215 Visite de Maurice Couve de Murville en Yougoslavie (1966)
Carton: 215 Visite du Maréchal Tito (1955), Mika Spiljak (1969)
Cartons: 123–126. Questions économiques (1959–1980)
Carton: 131, 135, 137 Questions culturelles (1958–1980)

1.2.4. Albánia

Eddigi kutatásaim során és a doktori disszertációm megírásához Albániát még nem kutattam. 2006-ban viszont elkezdtem erre az országra vonatkozóan is gyűjteni a szakirodalmat és a forrásokat.

Série: Europe (1961–1970)
Sous-série: Albanie
Dossier: **76–134**[40]

1.2.5. Csehszlovákia

A francia politika Csehszlovákia esetében is különbséget tett a lakosság és a rendszer között. De Gaulle még a világháború idejére visszanyúlóan jó viszonyt ápolt Beneš elnökkel, de Csehszlovákiát ennek ellenére is egy olyan mesterséges államnak tartotta, amely még a hatvanas években is küzdött a müncheni szerződés örökségével, és annak teljes megsemmisítésétől tette

[35] Ez a tanulmány 2006 augusztusában és szeptemberében készült.
[36] Garadnai, *i. m.* (2004a) 281–293. old.
[37] Jugoszlávia is átrendezés alatt van, a jelzetek meg fognak változni. *Uo.*
[38] Ezen dossziék jelentős részének kutatása (1976 utáni időszakra vonatkozóan) külön kutatási engedély megszerzése után lehetséges.
[39] A dobozokban található iratok jelentős része sajnos 2010-ig zárolva van, mivel azok személyes adatokat tartalmaznak.
[40] Az albán–francia kapcsolatok önmagukban nem voltak jelentősek, de Párizsban Albánia viszonya a kommunista mozgalmon belüli változások értékelése szempontjából nézve fontosnak számított.

függővé a német kapcsolatait, illetve az enyhüléshez fűződő viszonyát. A nyugati nyitáshoz, az enyhüléshez és a német kérdéshez való viszony a lengyelekhez hasonlóan érzelmileg határozta meg politikájukat, és így a francia–német közeledésre szintén nagyon érzékenyen reagáltak. Ebben szerepet játszott a németek kétértelmű politikája is. Az ország identitás-problémáit mutatta, és az érem másik oldalát jelentette, hogy a csehszlovákok 1963. november 27-én meghosszabbították a Beneš által száműzetésben aláírt szovjet–csehszlovák barátsági szerződést, ami szintén üzenetértékkel bírt, és jól reprezentálta az ország mély, és a kommunista vezetők által őszintén érzett elkötelezettségét a Szovjetunió politikája mellett. Francia részről egyébként folyamatosan elemezték a csehszlovák belpolitikai élet változásait. A reformer kommunisták és az ortodox sztalinisták közötti harc eseményeiből próbáltak következtetéseket levonni a belpolitikai élet változásaira vonatkozóan, és elsősorban a csehszlovák értelmiség befolyásolására (ösztöndíjak felajánlásával) törekedtek.

1964-től kezdve a csehszlovák–francia kapcsolatok területén a kétoldalú diplomáciai kapcsolatok intenzívvé váltak, de a fő politikai–diplomáciai probléma továbbra is megmaradt. A csehszlovákok érzelmi viszonya a német kérdéshez szinte lehetetlenné tett bármiféle érdemi párbeszédet, miközben az ország szoros gazdasági kötődése az NSZK-hoz ellentmondásos helyzetet eredményezett. Ehhez járult még a sztálinizmus utóvirágzása, amely a fellazítástól való zsigeri félelemben mutatkozott meg és szinte lehetetlenné tette, hogy a kulturális kapcsolatok intézményi keretek között szabadon fejlődhessenek. A prágai tavaszt és annak leverését a francia külpolitika sajátosan ítélte meg. Ez az esemény De Gaulle számára a nyilvánosság előtt – az *„Atlanti óceántól az Urálig terjedő Európa”* elve alapján – az Európa-koncepció sikerességét igazolta. Ebben a folyamatban a Varsói Szerződés csapatainak intervenciója csak átmeneti zavart okozott, így az enyhülési politika folytatása szempontjából ennek (hosszú távon) nem volt jelentősége.

Série: Europe (1961–1970)
Sous-série: Tchécoslovaquie
Dossier: **121–369**[41]
Fonds: Prague (consulat, ambassade)
Politique extérieure
Carton: 258 Rapports de fin de mission (1961, 1964)
Cartons: 275–276, 284–285 Relations avec la France (1954–1965)
Carton: 300 Synthèse sur les démocraties populaires (1954–1966)

1.2.6. Lengyelország

1945 után a hagyományos szövetség megszakadt a két ország között, de Lengyelország a Szovjetunió után a franciák számára a második kiemelt partner szerepét töltötte be. A lengyel kommunisták ellentmondásos módon és érzelmileg viszonyultak a nyugati nyitás lehetőségeihez, illetve a De Gaulle-i enyhülési politikához. Alapvetően féltek minden olyan változástól, amely a háború után létrejött nemzetközi erőviszonyoknak köszönhetően fennálló *status quo* megváltozását eredményezte volna. Ebből a szemszögből nézve tehát számukra De Gaulle Európa-politikája lényegében bizonytalansági tényezőt jelentett, és ezen a helyzeten a lengyel lakosság franciabarátsága és De Gaulle-ról alkotott képe sem változtatott a franciák elképzeléseinek megfelelően. Az ellentétet tovább mélyítette az, hogy a De Gaulle-hoz fűződő viszonyukat teljesen meghatározta a német keleti határokhoz fűződő érzelmi hozzáállás.

Francia részről úgy értékelték, hogy ugyan kelet-európai viszonylatban Lengyelország viszonylag szabad, de nem demokratikus ország volt, bár ezt a szabadságot is elsősorban az 1956-os mozgalmaknak tulajdonították. Lengyelország a külpolitikájában a többi szatellitához képest viszonylag nagy mozgástérrel rendelkezett, de a saját biztonsági érdekeiből következően hűségesen

[41] Garadnai, *i. m.* (2004a) 281–293. old.

követte a szovjet irányvonalat, miközben a lakosság jelentős része nyíltan szovjetellenes érzelmeket mutatott, és az ország a külpolitikai és a gazdasági területen egyaránt szorosan függött a szovjetektől. A két ország kapcsolatában az egyedüli kivételt a kulturális kapcsolatok jelentették. A nyilvánvaló politikai ellentétek ellenére a kapcsolat nem szakadt meg a két ország között, amit mutat, hogy Rapacki külügyminiszter többször is a két ország közös hagyományairól, barátságáról és Európára vonatkozó őszinte párbeszédéről, illetve az együttműködés szükségességéről beszélt. A hivatalos megbeszélések légkörét azonban leginkább a német nagyhatalmi aspirációktól való lengyel félelem dominálta, és ez szinte lehetetlenné tett bármiféle érdemi párbeszédet. Eltérően a román–francia és a magyar–francia kapcsolatok alakulásától, a francia–lengyel kapcsolatok stagnáltak (legalábbis a két ország hagyományaihoz és Lengyelország szerepének kiemelt kezeléséhez képest), és csak 1965 folyamán kezdődött el újra a rendeződési folyamat.

A kommunista Lengyelország számára a franciákhoz fűződő viszonyt sokkal inkább a pragmatizmus, mintsem a hagyományos jó kapcsolatok határozták meg, és bár ellentétben Magyarországgal, a rendszer és a lakosság között nem született kompromisszum, a németekhez fűződő kapcsolat megítélése a lakosság széles tömegeiben továbbra is érzelmi kérdésnek számított. A lengyelek tehát ebben a kérdésben nem fogadtak el semmilyen, nemzetközi garancia nélküli kompromisszumot, és mivel a nagyhatalmakkal szemben már rossz tapasztalatokkal rendelkeztek, elsősorban a szocialista országok egységes fellépésében, illetve a Szovjetunió stratégiai támogatásában reménykedtek. De Gaulle egyébként jogosnak ítélte meg a lengyelek igényeit, de úgy vélte, hogy a németek nem jelentenek veszélyt Európa számára. A franciák számára kiemelten fontosnak számító Lengyelország Gomulka vezetése alatt nem tudta, nem akarta és nem is lett volna képes betölteni azt a „történelmi küldetését", amire De Gaulle a beszédeiben és a tárgyalásai során több-kevesebb nyíltsággal utalást tett.

A helyzet fonákságára jellemző azonban, hogy a francia elnök népszerűsége Lengyelországban (és ez ellen a kommunista vezetők sem tettek ellenlépéseket) még a saját hazáját is meghaladóan nagy volt. A lengyel lakosság számára ugyanis De Gaulle személye egy olyan országot és világot jelentett, amely nem függött senkitől, szabadságot és prosperitást teremtett, és amellyel szemben Gomulka és Ochab rendszere a meg nem oldott problémákat, a titkosrendőrségi látens elnyomást, és legfeljebb a kulturális élet (szabadságnak nevezett) „szelepkioldó feladatát" tudta felsorakoztatni.

série: Europe (1961–1970)
sous-série: Pologne 258–406[42]
Politique étrangère 331–388
Documentation, synthèse, informations générales 405
Fond Varsovie (consulat, ambassade): 1945–1990
Carton: 29 Conférence des chefs de mission (1951–1952)[43]
Cartons: 39–41
Politique extérieure
Cartons: 57–58 (1953–1966)
La visite de De Gaulle en Pologne
Cartons: 59–62, 63[44] (1967)
Politique extérieure
Carton: 65 Relations avec les pays de l'Est (1954–1966)
Carton: 66 Frontières germano–polonaises (1953–1969)
Carton: 67 Relations avec la RDA (1956–1968)

[42] A Lengyelországgal foglalkozó anyagot 2004–2005 folyamán szintén átrendezték.
[43] A francia diplomácia első kísérlete volt arra vonatkozóan, hogy a Kelet-Európában lezajlott változásokat megértsék.
[44] Zárolva 2027-ig.

Carton: 71 Relations Est–Ouest (1954–1965)
Carton: 84 Relations commerciales (1954–1972)
Carton: 86 U.a.
Carton: 102 Relations culturelles (1954–1965)
Carton: 112 Politique intérieure en Pologne (1961–1971)
Diplomatie polonaise
Cartons: 142–152
Carton: 167 Relations franco–polonaise (1968–1972)
Carton: 168 La visite de Cyrankiewicz (1965)
Carton: 188 Appréciations polonaise sur la France (1966–1978)
Carton: 191 fin de mission deWapler, ambassadeur de France en Pologne
Carton: 198 Plan de Rapacki (1958–1968)
Carton: 235 Décès de De Gaulle et Pompidou

1.2.7. Német Demokratikus Köztársaság
A kelet–nyugati kapcsolatok vonatkozásában az NDK nemzetközi elfogadtatása szintén kiemelt jelentőségűnek számított. Sajnos a német kérdés tekintetében nagyon sok dosszié zárolva van, így ezek a fondok csak korlátozottan használhatók.

série: Europe (1961–1970)
sous-série: RDA
Politique étrangère 99–194
Depeche et synthèse et documentation 235–244

1.3. Franciaország és a Szovjetunió kapcsolatai

A Franciaország és a Szovjetunió között kialakult kapcsolatok kiemelt jelentőségűnek számítottak, és a reláció fontosságát mutatja az iratok nagy mennyisége, illetve az, hogy tekintélyes mennyiségű szakirodalommal találkozhatunk. A franciák nagyon hamar észrevették a Szovjetunió és a kelet-európai államok rendkívüli érzékenységét a német kérdés vonatkozásában, vagyis azt a dilemmát, amely a német kérdéshez való viszonyhoz, a német keleti határok elismeréséhez, és a két német állam diplomáciai elismerésének az összetett problematikájához kapcsolódott. Ebben a vonatkozásban számos érintkezési felület alakult ki Franciaország és a Szovjetunió között, de egyben az ellentétek is e témakör körül kristályosodtak ki. A francia diplomácia óvatosságát és a De Gaulle-i vezetés realitásérzékét mutatja, hogy a szovjet érdekszférának tartott Kelet-Közép-Európában (tiszteletben tartván a szovjet biztonsági igényeket) nyíltan nem beszéltek a kisállamok „deszatellizálódásáról", vagyis azok leszakításáról a Szovjetunióról, hanem a kétoldalú kapcsolatok hagyományaira építkező, és az 1963 utáni enyhülés és az együttműködés révén kibontakozó, új kelet–nyugati kapcsolatrendszerről.

série: Europe (1961–1970)
sous-série: Union Soviétique[45]
Fond Moscou, (consulat, ambassade): Série B: 1945–1990
Politique étrangère (1945–1964)
Cartons: 75–80
Le mouvement communiste dans le monde
Cartons: 417–418

[45] A Szovjetunióval foglalkozó anyag szintén átrendezés alatt van, így a korábbi jelzetek ebben a relációban is érvényüket vesztik.

Réunions des chefs de mission: *Cartons*: 186–187[46], 661–666[47]
Politique extérieure (1965–1974)
Cartons: 450–453
Europe orientale (1945–1964)
Cartons: 186–187
L'Europe, Europe orientale (1965–1974)
Cartons: 661–666
Bulgarie (1945–1964)
Cartons : 118–121
Hongrie (1945–1964)
Cartons: 153–157
Pologne (1945–1964)
Cartons: 162–167
Roumanie (1945–1964)
Cartons: 168–171
Tchécoslovaquie (1945–1964)
Cartons: 174–178

1.4. Franciaország és egyéb országok kapcsolatai

Az **Ausztriára** és az **NSZK**-ra vonatkozó forrásokat még csak részben tekintettem át. A különböző relációk feltárását szerencsére megkönnyíti, hogy a Kelet-Európára vonatkozó jelentések, feljegyzések az érintett országok kartonjaiban is megtalálhatók, így azok közvetve kutathatók. Ausztria elsősorban a Kárpát-medence helyzetének vizsgálata miatt volt jelentős, és a magyar–osztrák kapcsolatok eseményeire Párizsban komoly figyelmet fordítottak.

série: Europe (1961–1970)
sous-série: Autriche[48]
Relations internationales

Politique étrangère	433–458
Documentation, synthèse, informations générales	459–469

série: Europe (1961–1970)
sous-série: RFA[49]
Relations internationales

Politique étrangère	**1526–1596**
Lignes politiques, programmes, etc.	1526–1529
Note du 15 mars 1966 et reactions	1535–1536
Ostpolitik et negotiations avec les pays de l'Est, URSS	1537–1547
RFA–Pays de l'Est	1580
Relations culturelles avec les pays de l'Est	1481
Commerce avec les pays de l'Est	1511–1512

2. Egyéb fondok

[46] Az 1963-as Kelet-Európára vonatkozó francia követi konferencia anyaga.
[47] Az 1968-as Kelet-Európára vonatkozó követi konferencia anyaga van benne.
[48] 2005-ben átrendezésre került.
[49] Garadnai, *i. m.* (2004a) 281–293. old.

2.1. Secretariat général, Entretiens et messages (1956–1971)

A *Quai d'Orsay* hivatali struktúrájában a külügyminisztérium főtitkára mindig kiemelten fontos szerepet tölt be (lényegében a külügyminiszter után a második embernek számít), és megkapja a legfontosabb táviratokat, jelentéseket, tárgyalási jegyzőkönyveket. Ez a gyűjtemény azért is jelentős, mivel sok tárgyalási jegyzőkönyv csak itt található meg.

Série: Secretariat général
Sous-série: Entretiens et messages
2ème gouvernement de Pompidou 28 novembre 1962 – 8 janvier 1966
Maurice Couve de Murville (ministre des Affaires étrangères)
Michel Habib-Deloncle (secrétaire d'Etat aux affaires étrangères)
Eric de Carbonnel, Hervé Alphand (secrétaire général)
Entretiens et messages (1962–1966) **17–26**$^{+}$
3ème gouvernement de Pompidou 8 janvier 1966 – 1 avril 1967
Maurice Couve de Murville (ministre des Affaires étrangères)
Jean de Borglie (secrétaire d'Etat aux affaires étrangères)
Hervé Alphand (secrétaire général)
Entretiens et messages (1966–1967) **26–30**$^{+}$
4ème gouvernement de Pompidou 6 avril 1967 – 31 mai 1968
Maurice Couve de Murville (ministre des Affaires étrangères)
Andrés Bettencourt (secrétaire d'Etat aux affaires étrangères)
Hervé Alphand (secrétaire général)
Entretiens et messages (1967–1968) **30–34**$^{+}$
4ème gouvernement de Pompidou 31 mai – 10 juillet 1968
Michel Debré (ministre des Affaires étrangères)
Yvon Bourges (secrétaire d'Etat aux affaires étrangères)
Hervé Alphand (secrétaire général)
Entretiens et messages (1968) **34**$^{+}$
Gouvernement de Maurice Couve de Murville 10 juillet 1968 – 20 juin 1969
Michel Debré (ministre des Affaires étrangères)
Yvon Bourges, Jean de Liptowski (secrétaire d'Etat aux affaires étrangères)
Hervé Alphand (secrétaire général)
Entretiens et messages (1968–1969) **34–37**$^{++}$

2.2. Cabinet du Ministre

Maurice Couve de Murville külügyminiszter a De Gaulle-i külpolitika meghatározó személyisége volt, akit De Gaulle partnerként vont be a külügyek irányításába és a külpolitikai lépések megtételébe. A két politikus külpolitikai koncepciója, Franciaország szerepéről és küldetéséről alkotott véleménye lényegében megegyezett egymással.[50]

Série: Cabinet du ministre
Sous-série: Couve de Murville (1958–1968)[51]
Conférences internationales, voyages, entretiens 11–17^{++}
Cabinet du ministre 18–27^{+}

[50] Couve de Murville, Maurice: *Le monde en face, entretiens avec Maurice Delarue.* Plon, 1989. 254–256. old.
[51] A „+" jellel jelzett állagokat 2004, 2005 és 2006 folyamán már megnéztem. A „++" jellel jelzett állagok kutatását elkezdtem, de csak részeket néztem meg azokból.

Ambassades étrangères à Paris	27–38[+]
Relations avec la presidence du conseil et les différents ministères	38–62
Relations avec les directions et services du ministres des affaires Étragères et la présidence de la république	62–275
Direction des affaires économiques et financière	63–73[++]
Direction d'Europe	77–94[++]
Etats-Unis	160
Affaires culturelles et techniques	167–181[++]
Présidence de la République	182–191
Organisations internationales	330–337
OTAN	339–341
Sience et recherches	348–349
Entretiens et messages (1963–1968)	375–402[+]

3. Kutatások De Gaulle elnök levéltárában

De Gaulle elnök levéltára az *Archives Nationales*-ban található, és derogációs engedély birtokában kutatható. Engedélyt kapni minden esetben egy formanyomtatvány kitöltésével, és a pontos jelzetek megadásával lehet. Egyszerre öt dobozt lehet kikérni, a kutatási szabályok nagyon szigorúak, és sem másolatot, sem fényképet nem lehet készíteni ezekről az iratokról. Eddigi kutatásaim alapján megállapítható, hogy az elnöki palota levéltára elsősorban forráskritikai szempontból jelentős. Lényegében minden fontosabb külügyi dokumentum megtalálható ezekben a dobozokban, de az elnök számára készült feljegyzések, emlékeztetők (ezek terjedelme általában egy-két oldal) kiemelten fontosak, mivel ezek a francia diplomácia helyzetértékelésének legfontosabb elemeit foglalják magukban. Előzetes várakozásaimal ellentétben sajnos De Gaulle személyes feljegyzéseit nem lehet kutatni, mivel a fia (Philippe de Gaulle) ezeket saját magánál tartja.

Az elnöki levéltárak kutatásához az alábbi segédletek használhatók:
Archives de la présidence de la République Ve République, Georges Pompidou, 19 juin 1969–2 avril 1974, Paris, Archives nationales, 1996. (AG502), p. 271.
Fonds versés par les services de la présidence de la République (1958–1969), Invenatire provisoire établi sous la direction de Perrine Canavaggio 5 (AG 1/1–897), p. *oldalszám nélkül*
De la France libre à la Ve République, Archives du général de Gaulle (1940–1958), Inventaire établie par Brigitte Blanc, Agnès Callu, Geneviève Gille, Claude Jullien, Sophie Malavieille, Paris, Centre historique des Archives nationales, 2003. (AG3/1(B), 3AG1–3AG4), p. 505.
IVe République, Vincent Auriol, 16 janvier 1947–16 janvier 1954, René Coty, 16 janvier 1954–8 janvier 1959. Paris, Centre historique des Archives nationales. 2001. [AG4/01 (B)]. p. 402.

5 AG 1/ 159–269 Affaires étrangères
Europe: (1963–1968)

159	Correspondance diplomatique	RDA	(1965–1968)
161–164	Entretiens	RFA	(1962–1969)
165–166	Correspondance dipl.	RFA	(1958–1969)
167	Entretiens	Berlin	(1965–1967)
168	Entretiens	Bulgarie	(1959–1966)
177	Entretiens	Hongrie	(1965–1968)
182	Entretiens, correspondance	Pologne	(1958–1969)
183	Entretiens, correspondance	Roumanie	(1959–1969)

184	Entretiens, correspondance	Tchècoslovaquie	(1962–1968)
186–190	Entretiens, correspondance	URSS	(1958–1966)
191	Entretiens, correspondance, notes	Yougoslavie	(1958–1969)

Voyage du Général de Gaulle à l'étranger

420–422	URSS	(1966)
442–445	Pologne	(1967)
446–447	Roumanie	(1968)

4. Összegzés és értékelés

Összegezve a franciaországi kutatási tapasztalataimat láthatjuk, hogy egy nagyhatalom külpolitikájára vonatkozó levéltári források feltárása hosszú ideig tartó és komoly kutatást igényel. Nagy mennyiségű irat keletkezik ugyanis a különböző döntéshozatali helyeken (követségek, nagykövetségek, külügyminisztérium, elnöki palota, titkosszolgálatok stb), vagyis a lehető legszélesebb forrásfeltárásra kell törekedni, a szükséges derogációkat meg kell kérni, mivel csak így lehet elvégezni azt a feltáró munkát, amely révén mértéktartó vélemény lehet formálni. Természetesen az iratok nagy mennyisége önmagában nem jelenthet garanciát arra, hogy az események minden összetevőjét megérthessük, hiszen gyakran egy-egy feljegyzés vagy kézzel papírra vetett észrevétel világítja meg legjobban számunkra a korszak döntéshozóinak gondolkodását. Szerencsére napjainkban már nincsennek politikai–ideológiai korlátok a kutatók előtt sem Franciaországban, sem Magyarországon, és lényegében csak munka és idő kérdése az, hogy a lehető legteljesebb forrásbázis összeállítását elérjük. Ugyanakkor ez a feladat számos csapdát, nehézséget rejt magában, hiszen az írott források önmagukban nem feltétlenül adják vissza annak a korszaknak a történetét, amelyben (főképpen a keleti országokban) a döntések gyakran szóban, a színfalak mögött történtek. Ezen csapdák, tévutak kikerülése nem könnyű feladat, de elkerülhetetlenül szükséges ahhoz, hogy megértsük egy-egy nagyhatalom politikájának minden összetevőjét.

Kutatásaim révén és doktori disszertációm megírásával igyekeztem egy olyan területet kiválasztani, amely viszonylag ismeretlen, és amellyel kapcsolatban meglehetősen sok előítélettel terhelt, félre- és rosszul értelmezett vélemény, álláspont fogalmazódott, illetve fogalmazódik meg (különösen Magyarországon). Ezek az előítéletek Franciaország külpolitikájára vonatkozóan, illetve Magyarország mindenkori külpolitikai lehetőségeinek értékelése tárgyában egyaránt megfigyelhetők, és komoly kutatói munkát igényel az, hogy harag és elfogultság nélkül, szakmailag is vállalható véleményt fogalmazzunk meg. Nem voltam könnyű helyzetben kutatásaim során és az azokra alapozódó doktori disszertációm készítése során, hiszen utóbbi esetében meg kellett felelnem annak a szakmai követelményrendszernek is, amelyet a Corvinus Egyetem Nemzetközi kapcsolatok Doktori Iskolája támaszt a hallgatói elé. Ez a munka tehát egy kettős követelményrendszer „szorításában" formálódott, és a történettudomány írott és íratlan szabályait a multidiszciplináris elemzés módszertanával egészítette ki, és ezek együttes alkalmazásával kívánta a nemzetközi kapcsolatok történetének eme fejezetét értékelni, értelmezni és arról következtetéseket vonni. Ezt a nagy feladatot csak megfelelő módszertani megalapozással, és egy ún. „elemzési vezérfonal" kiválasztásával lehetett elvégezni úgy, hogy a levéltári és egyéb források mellett a szakirodalom lehető legteljesebb (jelen esetben döntően francia és magyar nyelvű) feltárására törekedjünk.

Szükséges és érdemes tehát diplomáciatörténettel foglalkozni, bár erre (legalábbis itt Magyarországon) meglátásom szerint nem helyezünk elegendő figyelmet. Nagyon kívánatos lenne az, hogy egyre többen kezdjenek foglalkozni Magyarország nemzetközi helyzetének és

diplomáciatörténetének az elemzésével. Tisztában vagyok ugyanis azzal, hogy a nemzetközi kapcsolatok történetének, és azon belül egy-egy ország (jelen esetben Magyarország és Franciaország) nemzetközi helyének, helyzetének megértése komoly kutatómunkát és egyben nagy a felelősség igényel, és csak a különféle szempontok egybevetésével lehet az események összes mozaikkockáját kirakni. Meglátásom szerint a nemzetközi kapcsolatok realista szemléletű értékelése teszi számunkra lehetővé azt, hogy az események összefüggéseit megértsük, de mindent az adott helyzet valóságából kiindulva kell értékelni, és így elkerülhetjük, hogy a következtetések ideológiai alapul szolgálhatjuk bármiféle aktuálpolitikai és olykor fejetlen fejtegetésnek…

5. Felhasznált szakirodalom

Allain, Jean-Claude – Autrand, François – Bély, Lucien – Contamine, Philippe – Guillen, Pierre – Lentz, Thierry – Soutou, Georges-Henri – Theis, Laurent – Vaïsse, Maurice: *Histoire de la diplomatie française.* Perrin, 2005. 863–973. old.

Couve de Murville, Maurice: *Le monde en face, entretiens avec Maurice Delarue.* Plon, 254–255. old.

Fejérdy Gergely – Garadnai Zoltán: Franciaország Európa-politikája, a francia–német együttműködés történeti gyökerei (1945–1963). *Külügyi Szemle,* 3. évf., 1–2. sz. 2004. 208–231. o.

Fejérdy Gergely: La place de la Hongrie dans la politique étrangère de la France entre 1944 et 1948. *Öt Kontinens, ELTE Az Új és Jelenkori Történeti Tanszék tudományos közleményei,* 2006. 7–23. old.
Forrás: http./tortenelemszak.elte.hu/intezet/ujett

Garadnai Zoltán: A magyar–francia kapcsolatok története, 1945–1966. *Külpolitika,* Új Folyam 7. 1–2. sz. 2001. 113–158. old.

Garadnai Zoltán: Péter János külügyminiszter franciaországi útja. A De Gaulle-i Európa-politika magyarországi értelmezései. *Levéltári Közlemények,* 74. évf., 1–2. sz. 2003. 135–158. old.

Garadnai Zoltán: Couve de Murville francia külügyminiszter magyarországi tárgyalásai (1966. július 28–30.). *Levéltári Közlemények,* 75. évf., 2. sz. 2004. 75–92. old.

Garadnai Zoltán: Iratok a magyar–francia kapcsolatok 1963–1965 közötti történetéhez. *Múltunk,* 49. évf., 3. sz., 2004. 216–250. old.

Garadnai Zoltán: Titkok és kincsek a francia Külügyminisztérium levéltárában. *Lymbus,* 2004. 281–293. old.

Garadnai Zoltán: La Hongrie de János Kádár et le processus d'Helsinki. In: *Vers la réunification de l'Europe. Apports et limites du processus d'Helsinki de 1975 à nos jours.* Sous la direction de Elisabeth du Réau et Christine Manigand, L'Harmattan, 2005. 123–139. old.

Garadnai Zoltán: *Kelet-Közép-Európa helye és Magyarország szerepe De Gaulle tábornok Európa-politikájában (1958–1969). A francia détente–entente–cooperation politika lehetőségei, külső és belső korlátai.* Kézirat. 2005. Forrás: www.lib.uni-corvinus.hu/phd

Garadnai Zoltán: Franciaország és Kelet-Európa kapcsolatai a „békés egymás mellett élés"-től az „enyhülés" kezdetéig (1958–1962). *Levéltári Közlemények,* 76. évf., 2. sz. 2005. 23–49. old.

Garadnai Zoltán: A De Gaulle-i keleti nyitás politika első lépései (1963. január 14.–1963. december 31.). *Külügyi Szemle,* (Kézirat) 25 old.

Gazdag Ferenc: La personalité et la politique du général de Gaulle vues de Hongrie. *Espoir,* décembre N° 89., 1992. 38–42. old.

Kecskés Gusztáv: Franciaország politikája az ENSZ-ben a „magyar ügy" kapcsán: 1956–1963. *Századok,* 134. évf. 5. sz., 1171–1194. old.

Kecskés Gusztáv: Az 1956-os magyar menekültek és Franciaország. *Múltunk,* 48. évf. 4. sz., 115–146. old.

Kecskés Gusztáv: *Franciaország Közép-Kelet-Európa politikája 1918-tól napjainkig.* MTA Történettudományi Intézet, (OM NKFP 5/020/2001. számú projekt keretében készült tanulmány) 219 old.

La politique étrangère de la France envers l'Europe centrale et orientale de 1946 à 1956. Le cas hongrois. *Öt Kontinens, ELTE Az Új és Jelenkori Történeti Tanszék tudományos közleményei*, 2006. 35–45. old.
Forrás: http./tortenelemszak.elte.hu/intezet/ujett

Morelle, Chantal: A francia–magyar kapcsolatok De Gaulle elnöksége idején. *Magyar Szemle* (Új folyam 8.), 3–4. sz., 1999. 63–77. old.

Szeptycki, Andrejz: *La place de l'Europe Centre-Orientale dans la conceptions européenne du général de Gaulle.* Université de Paris-Sorbonne (Paris IV.). 211 old.

Vaïsse, Maurice: *La grandeur. Politique étrangères du général de Gaulle 1958–1969.* Fayard, 1998. Paris. 726 old.